

**Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi  
- kipupisteet ja toimenpide-esitykset II**

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:5



Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Vuonna 2015 Suomeen tuli yhteensä 32 400 turvapaikanhakijaa. Heistä alaikäisiä oli 8 500, joista yksin maahan tulleita 3 024. Turvapaikanhakijamäärän nopea kasvu aiheutti välittömiä haasteita opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla. Ministeriö asetti 5.11.2015 ohjausryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella ja sovittaa yhteen turvapaikanhakijatilanteesta ja kasvavasta maahanmuutosta aiheutuvat ministeriön ja hallinnonalan lyhyen ja pitkän aikavälin toimenpiteet. Ohjausryhmä jätti ehdotuksensa välittömästi käynnistettäväksi toimenpiteiksi opetus- ja kulttuuriministeriölle 29.1.2016 väliraportissaan Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi – kipupisteet ja toimenpide-esitykset (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:1).

Tulijoiden määrä laski vuonna 2016 ja Suomeen tuli enää 5 657 turvapaikanhakijaa. Määrä on kuitenkin edelleen aikaisempia vuosia huomattavasti suurempi. Kansainvälinen tilanne jatkuu epävakaana, sillä konfliktit Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan alueilla eivät osoita laantumisen merkkejä. Lisäksi Turkin viimeaikainen kehitys nostaa kysymyksiä Euroopan unionin ja Turkin välisen pakolaissopimuksen ympärille. Turvapaikanhakijamäärien ennakointi on siten haasteellista.

Ohjausryhmä on kokoontunut 10 kertaa. Väliraportissaan ohjausryhmä pyrki arvioimaan koulutusjärjestelmän kykyä ja mahdollisuuksia reagoida voimakkaasti kasvaneeseen turvapaikanhakijamäärään ja kotoutettavien määrään ja teki toimenpide-esityksiä tilanteeseen reagoimiseksi. Tämä loppuraportti täydentää väliraporttia ja tuo esille erityisesti keskeisiä rakenteellisia toimenpiteitä, joita onnistunut kotoutuminen opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalla edellyttää. Lisäksi ohjausryhmä tarkentaa tässä loppuraportissa tietopohjaa turvapaikanhakijoiden koulutus- ja työkokemusprofiilista.

Ohjausryhmän puheenjohtajana on toiminut johtaja Kirsi Kangaspunta opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja jäsenenä seuraavat henkilöt:

rehtori Tapio Huttula, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry.  
toimitusjohtaja Petri Lempinen, Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry.  
yksikön päällikkö Maija Airas, Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO;  
toimialajohtaja Juha Ketolainen, Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO  
johtaja Pirkko Nuolijärvi, Kotimaisten kielten keskus; johtaja Ulla-Maija Forsberg, Kotimaisten  
kielten keskus  
erityisasiantuntija Päivi Lyhykäinen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry.  
johtaja Jorma Kauppinen, Opetushallitus  
koulutuspoliittinen asiantuntija Antti Seitamaa, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto -  
SAKKI ry.; sosiaalipoliittinen asiantuntija Eero Kivinen, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto  
- SAKKI ry.  
erityisasiantuntija Minna Lindberg, Suomen Kuntaliitto ry.  
asiantuntija Heli Markkula, Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry.  
kansainvälisten asioiden asiantuntija Pauliina Savola, Suomen opiskelijakuntien liitto -  
SAMOK ry  
varapuheenjohtaja Antti Ikonen, Suomen rehtorit ry.  
professori Elina Pirjatanniemi, Suomen yliopistot UNIFI ry.  
taiteen tukemisen päällikkö Esa Rantanen, Taiteen edistämiskeskus  
projektipäällikkö Tapani Kojonsaari, työ- ja elinkeinoministeriö; maahanmuuttojohtaja Sonja  
Hämäläinen, työ- ja elinkeinoministeriö  
erityisasiantuntija Karoliina Ketola, Suomen Olympiakomitea (ent. Valo, Valtakunnallinen  
liikunta- ja urheiluorganisaatio ry.); yhteisömanageri Elina Laine Suomen Olympiakomitea  
(ent. Valo, Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry.)  
pääsihteeri Jyrki Ijäs, Vapaa Sivistystyö ry.

Ohjausryhmän sihteereinä ovat toimineet opetusneuvos Leena Nissilä Opetushallituksesta sekä  
ylitarkastaja Kaisu-Maria Piironen ja hallinnollinen avustaja Tarja Kurki opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Työryhmä on kuullut asiantuntijoina hallitussihteeri Juho-Antti Jantusta opetus- ja kulttuuriministeriöstä,  
yksikön päällikkö Carita Blomqvistia Opetushallituksesta, puheenjohtaja Marja-Terttu Lounavaaraa Suomi  
toisena kielenä -opettajat ry:stä, opetusneuvos Armi Mikkolaa opetus- ja kulttuuriministeriöstä,  
ylitarkastaja Olli Snellmania Maahanmuuttovirastosta, erikoistutkija Pasi Saukkosta Helsingin kaupungin  
tietokeskuksesta, koulutuspäällikkö Virva Muotkaa Testipisteestä, neuvotteleva virkamies Esko Pyykköstä,  
hallitusneuvos Janne Öbergiä ja korkeakouluharjoittelija Eppu Ojalaa opetus- ja kulttuuriministeriöstä,  
sovelluspäällikkö Laila Purasta Opetushallituksesta, Kristina Teissiä Etnisten suhteiden neuvottelukunnasta,  
kieli- ja kulttuuriryhmien opetuksen koordinaattori Maria Pikkarasta Joensuun kaupungista,  
yhdenvertaisuusasiantuntija Maryan Abdulkarimia, projektipäällikkö Mika Puukkoa ja arviointiryhmän  
puheenjohtaja Katri Kuukkaa Kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta, yliopistonlehtori Maria  
Ahlholmia Helsingin yliopistosta, vastuualuepäällikkö Astrid Kauberia Espoon opetusvirastosta sekä  
kehittämispäällikkö Tytti Pantsaria Suomen Kansanopistoyhdistys ry:stä.

Helsingissä 15. päivänä helmikuuta 2017

Kirsi Kangaspunta

Maija Airas

Ulla-Maija Forsberg

Tapio Huttula

Sonja Hämäläinen

Jyrki Ijäs

Antti Ikonen

Jorma Kauppinen

Elina Laine

Petri Lempinen

Minna Lindberg

Päivi Lyhykäinen

Eero Löytömäki

Heli Markkula

Elina Pirjatanniemi

Esa Rantanen

Antti Seitamaa

Leena Nissilä

Kaisu-Maria Piironen

Tarja Kurki

## 1. Väliraportin toimenpide-esitysten tilanne

Seuraavassa kuvataan lyhyesti ohjausryhmän väliraportissaan ehdottamien toimenpiteiden tilanne helmikuussa 2017. Tarkempi tilannekatsaus toimenpiteittäin on liitteessä 2.

### Osaamisen kartoitus

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti syksyllä 2015 selvityksen aikuisten turvapaikanhakijoiden koulutus- ja työkokemusprofiilista. Aikuisten maahanmuuttajien kielitaidon arviointikeskus Testipiste toteutti vastaanottokeskuksissa kartoituksen, jossa selvitettiin turvapaikanhakijoiden koulutustaustaa ja työhistoriaa sekä luku- ja kirjoitustaitoa. Kartoitus toteutettiin tammi-maaliskuun 2016 aikana ja siinä haastateltiin 1 004 turvapaikanhakijaa yhteensä 32 maasta. Kartoituksen tavoitteena oli ennakoida tulevaa koulutuksen tarvetta turvapaikanhakijoiden määrän kasvun myötä.

Koulutustaustan osalta selvitettiin turvapaikanhakijoiden peruskoulu-, lukio- ja ammatilliset opinnot sekä korkea-asteen koulutus. Suurin osa (69 prosenttia) oli suorittanut peruskouluopintoja 7–9 vuotta. Lukio-opintoja oli noin puolella. Ammatillisia opintoja oli 14 prosentilla. Ammatillisten opintojen vähäinen määrä voi selittyä sillä, että lähtömaissa monet konkreettiset, käsillä tehtävät työt opitaan tekemällä eikä ammatillinen koulutus välttämättä ole yleistä. Eniten ammatillisia opintoja oli rakennus- sekä teollisuusosalta. Korkeakouluopintoja oli takanaan 27 prosentilla ja 16 prosenttia ilmoitti suorittaneensa tutkinnon, yleisimmin kandidaatin tutkinnon. Seitsemällä prosentilla ei ollut koulutustaustaa lainkaan.

### Aikuisten perusopetuksen uudistaminen

Aikuisten perusopetus tullaan uudistamaan siten, että tuntijako, opetussuunnitelman perusteet ja rahoitus muutetaan. Aiemmin irrallinen työvoimakoulutuksena järjestetty luku- ja kirjoitustaidon opetus kytketään osaksi aikuisten perusopetusta niiden opiskelijoiden osalta, jotka ovat perusopetuksen tarpeessa. Opiskelijoiden henkilökohtaiset opintopolut rakennetaan tehokkaiksi ja tarpeenmukaisiksi osaamisen tunnistamisen kautta. Tavoitteena on muodostaa lisääntyneen maahanmuuton tarpeita vastaava, nykyisten erillään toteutettavien koulutusten päällekkäisyydet poistava ja koulutusta tehostava kokonaisuus, joka valmistuu vuonna 2017 ja otetaan käyttöön vuonna 2018. Uudistuksen yhteydessä varmistetaan, että käytettävissä on riittävästi osaavaa opetushenkilöstöä. Laki perusopetuslain 46 §:n muuttamisesta (1507/2016) vahvistettiin 29.12.2016. Opetushallitus käynnisti opetussuunnitelman perusteiden valmistelun syksyllä 2016, perusteluonnos on parhaillaan lausuntovaiheessa. Uudet perusteet tullaan antamaan keväällä 2017.

Kunnille sekä aikuisten perusopetusta järjestäville kuntayhtymille ja yksityisille perusopetuksen järjestäjille lähetettiin kysely, jonka avulla selvitettiin valmiudet järjestää jo syksystä 2016 lukien tarvittava määrä perusopetusta tai perusopetukseen valmistavaa opetusta oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajille. Samalla kartoitettiin suunnitteilla olevia opiskelijamääriä syksyille sekä valmiutta tarvittaessa lisätä niitä. Vuonna 2016 opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi 485 määräaikaista opiskelijapaikkaa yksityisille opetuksen järjestäjille aikuisten perusopetusta ja perusopetukseen valmistavaa opetusta varten. Määräaika on 2–5 vuotta riippuen koulutusmuodosta.

### **Traumatisoituneet oppilaat ja opiskelijat, opiskeluhuolto ja tuki**

Opetushallitus on kohdentanut opetustoimen henkilöstökoulutusta opiskeluterveydenhuollon henkilökunnalle sekä opetushenkilökunnalle traumaattisia kokemuksia kohdanneiden tunnistamiseen, kohtaamiseen sekä edelleen ohjaukseen. Ohjauksessa on hyödynnetty tutkimustietoa sekä Helsingin Diakonissalaitoksen Kidutettujen kuntoutuskeskuksen ja Oma tie -projektin kokemuksia. Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutuksen 2016 valtionavustushaussa kaikki koulutushakemukset, joissa koulutuksen/koulutusosion teemana oli traumatisoituneet oppilaat ja opiskelijat sekä heidän kohtaamisessa/tukemisessa tarvittava osaaminen, saivat myönteisen avustuspäätöksen. Avustusta myönnettiin edellä mainituille hankkeille 142 880 euroa.

### **Reitit koulutukseen ja työelämään**

Maahanmuuttoon ja lisääntyneeseen turvapaikanhakijoiden määrään liittyvät haasteet ylittävät hallinnonalojen rajat. Opetus- ja kulttuuriministeriö on yhdessä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa ratkonut erityisesti kotoutumiskoulutuksen ja muun koulutuksen välisiä raja-aitakysymyksiä Maahanmuuttajien koulutuspolkujen nopeuttaminen ja joustavat siirtymät -työryhmässä sekä Kansainvälisistä osaajista kasvua -verkostossa. Tämän lisäksi yhteistyötä tehdään Maahanmuuttoviraston vetämässä työryhmässä, jossa kehitetään vastaanottokeskusten työ- ja koulutustoimintoja. Erytishuomiota on kiinnitetty viranomaistietojen tiedonkulkuun oppilaitosten, korkeakoulujen, Maahanmuuttoviraston ja mm. ELY-keskusten välillä.

Kotoutumiskoulutusta on kehitetty. Kotoutumiskoulutuksen keskeisenä, kaikille yhteisinä sisältöinä ovat kieliopinnot, suomalainen yhteiskunta ja työelämä sekä kouluttautumismahdollisuudet. Näiden yhteisten opintojen jälkeen opinnot eriytyvät kohderyhmittäin tavoitteena mahdollisimman nopea integroituminen ammatillisiin opintoihin tai työelämään. Koulutus suunnitellaan siten, että ensimmäisen moduulin lopussa voidaan suorittaa yleisten kielitutkintojen suomen/ruotsin kielen perustason testi. Tämän jälkeen koulutus henkilökohtaistetaan siten, että peruskielitaitoa tarvitsevat saavat kielikoulutuksen 2–4 moduulit, muille tarjotaan esimerkiksi ammattialapainotteisesti suuntautunutta kielenopetusta, ohjattua työ-/kieliharjoittelua, verkko-opetusta jne. Kotoutumiskoulutuksen moduulien mukaisia tai vastaavia opintoja voi aloittaa jo vastaanottokeskuksissa.

Vastuukorkeakoulutoiminta käynnistyi vuoden 2016 alussa, jolloin vastuukorkeakouluina aloittivat Metropolia ammattikorkeakoulu ja Jyväskylän yliopisto. Vastuukorkeakoulutoiminnan tavoitteena on nopeuttaa ja sujuvoittaa maahan tulleiden ja maassa jo olevien kansainvälisten henkilöiden korkeakouluopintoihin pääsyä. Vastuukorkeakoulut tuntevat alueen ja koko valtakunnan tutkinto- ja täydennyskoulutusmahdollisuudet ja osaavat ohjata henkilöt oikeille koulutuspoluille. Yhteydenottoja vastaanottokeskuksista, yksittäisiltä henkilöiltä ja Suomessa jo pidempään asuneilta ulkomaalaisilta on tullut runsaasti. Toimintaa ohjataan ohjausryhmällä, jossa korkeakoulujen lisäksi on edustus Opetushallituksesta ja työ- ja elinkeinoministeriöstä. Ohjausryhmän tavoitteena on luoda toiminnasta valtakunnallinen malli. Korkeakoulujen sopimusneuvotteluissa on sovittu Helsingin ja Turun yliopiston sekä

Oulun ja Karelia-ammattikorkeakoulun liittymisestä vastuukorkeakouluverkostoon vuoden 2017 alusta lähtien.

### **Ammatilliseen koulutukseen pääsy ja koulutussopimus**

Maahanmuuttajille suunnattua ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa koulutusta sekä tutkintotavoitteista koulutusta lisätään vuonna 2017 valtion talousarviossa tähän tarkoitukseen osoitetulla määrärahalla. Erityisesti lisätään näyttötutkintoja ja siihen kytkeytyvää opiskelunvalmiuksia parantavaa koulutusta. Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa koulutusta laajennetaan tarvittaessa uusille koulutuksen järjestäjille.

Syksyllä 2016 käynnistettiin turvapaikan saaneiden maahanmuuttajien oppisopimuskoulutuksen ja työssäoppimisen kehittämishankkeita sekä myönnettiin koulutuksen järjestäjille korotettua koulutuskorvausta maksettavaksi työnantajille turvapaikan saaneiden maahanmuuttajien oppisopimuksena toteuttavaan ammatilliseen perus- ja lisäkoulutukseen. Pilottihankkeista saatuja kokemuksia hyödynnetään ammatillisen koulutuksen lainsäädännön uudistamisessa.

### **Suomen/ruotsin kielen taidon puutteelliset täydentämismahdollisuudet**

Kielen opetuksen ja työpaikalla tapahtuvan oppimisen yhdistäminen on otettu huomioon kotoutumiskoulutuksen uusissa toteutusmalleissa. Työ- ja elinkeinoministeriö on valmistellut vaikuttavuusinvestointimallilla (SIB) toteutettavaa maahanmuuttajien nopean työllistymisen kokeilua, jossa kehitetään myös työntekoa ja koulutusta joustavasti yhdistäviä malleja.

Korkeakoulujen valmiutta tarjota suomen ja ruotsin kielen opetusta kansainvälisille opiskelijoilleen ja maahanmuuttajille kartoitettiin keväällä 2016. Selvityksen perusteella havaitut ongelmakohtat (esim. vaativimpien kurssien tarjonnan vähyys) nostettiin esiin korkeakoulujen sopimusneuvotteluissa 2016.

Kielitietoisuus oli yksi opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutuksen 2016 painopisteitä. Rahoitusta myönnettiin kolmelle koulutushankkeelle, joissa koulutetaan yhteensä 440 opettajaa. Koulutuksiin myönnettiin 95 000 euroa. Koulutuksia järjestetään Turussa, Raumalla ja Jyväskylässä. Myös useat monilukutaitokoulutukset sivuavat kielitietoisuusteemaa ja kulttuurista lukutaitoa.

Opetushallitus on tuottanut esitteen itsenäisen opiskelun mahdollistavista suomen ja ruotsin kielen oppimateriaaleista. Uuden adaptiivisen opiskelumateriaalin/pelin kehittäminen suomen kielen oppimiseen on aloitettu.

Erasmus+ -rahoituksella kehitetyn virtuaalisen kielivalmennustyökalun (OLS for refugees) kielivalikoimaan on lisätty suomen kieli, ruotsi on ollut valikoimassa jo aikaisemmin.



### Opettajatarve ja maahanmuuttajataustaisten opettajien vähäisyys

Specima-koulutusta toteutetaan edelleen avustusrahoituksella. Pätevöittävää Specima-koulutusta on suunnattu erityisesti opettajan pedagogisiin opintoihin, suomen ja ruotsin kielen opetukseen, luokanopettajille, aineenopettajille (mm. oman uskonnon ja oman äidinkielen opettajille), varhaiskasvatuksen henkilöstölle, opinto-ohjaajille, erityisopettajille sekä ammatillisen koulutuksen tarpeisiin.

### Vuoropuhelun puute eri uskontokuntien välillä

Opetus- ja kulttuuriministeriö avasi elokuussa 2016 haettavaksi uuden avustumäärärahan uskontojen välisen vuoropuhelun tukemiseen.

## 2. Maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat koulutusjärjestelmässä

Seuraavissa taulukoissa näkyvät suurimmat ulkomaan kansalaisten sekä vieraskielisten ryhmät.

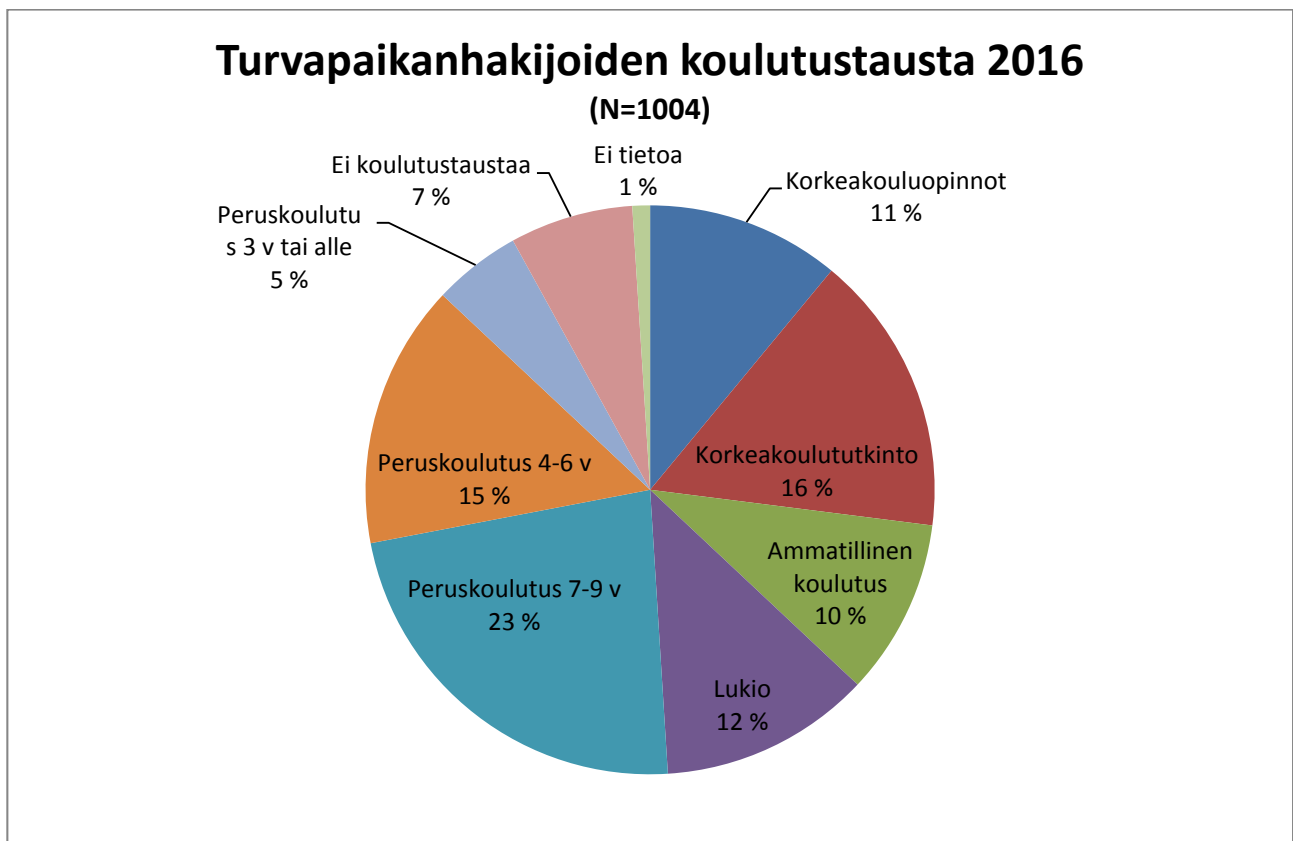
Taulukko 1. Kymmenen suurinta ulkomaan kansalaisten ryhmää Suomessa vuonna 2015. Lähde: Tilastokeskus, Väestörakenne.

<b>Ulkomaan kansalaiset</b>	
Maa, jonka kansalaisuus	<b>2015</b>
Viro	50 367
Venäjä	30 813
Ruotsi	8 174
Kiina	8 042
Somalia	7 261
Thaimaa	7 229
Irak	7 073
Intia	4 992
Turkki	4 595
Vietnam	4 552

Taulukko 2. Suurimmat vieraskielisten ryhmät Suomessa vuonna 2015 (äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi tai saame). Lähde: Tilastokeskus, Väestörakenne.

Väestö kielen mukaan 2015	
venäjä	72 436
viro	48 087
somali	17 871
englanti	17 784
arabia	16 713
kurdi	11 271
kiina	10 722
albania	9 233
persia	8 745
thai	8 582

### Opiskelijavirrat



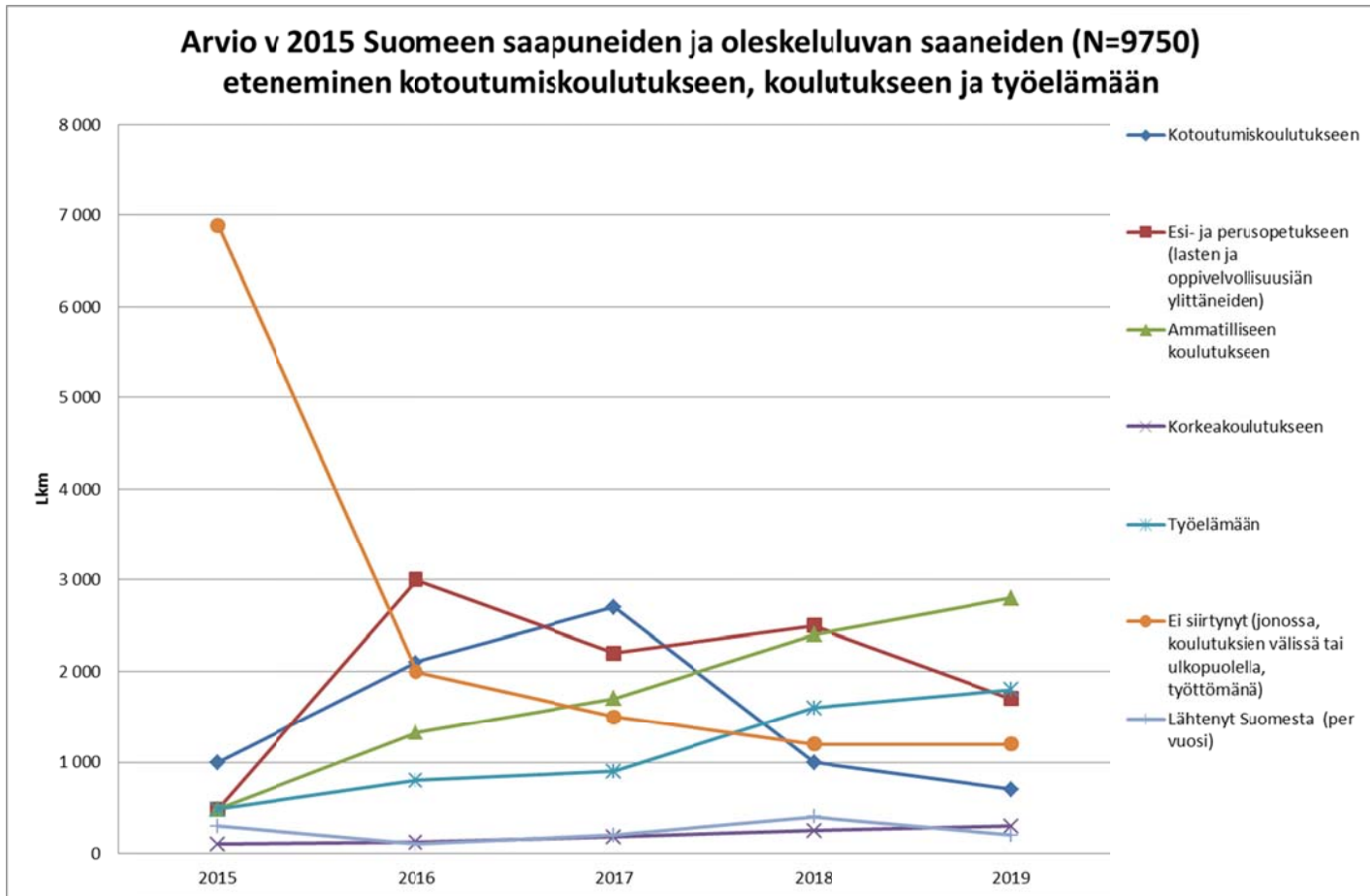
Kuvio 1. Aikuisten turvapaikanhakijoiden koulutustausta. Lähde: Testipisteen osaamiskartoitus 2016.

Testipisteen vastaanottokeskuksissa suorittama osaamiskartoitus osoitti, että aikuisilla turvapaikanhakijoilla on usein takanaan opintoja. Aiemmistä opinnoista ei kuitenkaan voida suoraan

päätellä henkilöiden etenemistä suomalaisessa koulutus- ja kotoutumiskoulutusjärjestelmässä. Tähän vaikuttaa se, ettei henkilön korkeakaan koulutus lähtömaassa takaa työllistymistä suomalaisille työmarkkinoille. On myös selvää, että osa maahantulijoista työllistyy hyvin lyhyenkin koulutusjakson jälkeen ja osa ei mahdollisesti koskaan – oppimismahdollisuuksiin, -motivaatioon ja -kykyihin vaikuttaa myös henkilön ikä, tausta ja perhetilanne.

Oleskelulupakysymykset vaikuttavat koulutuspolkuihin. Opetushallinnon alaisessa koulutuksessa voi aloittaa jo lupaprosessin aikana, mutta kotoutumiskoulutus on osana TE-hallinnon palveluita suunnattu ainoastaan oleskeluluvan saaneille henkilöille. Maahanmuuttajien reitit koulutusjärjestelmässä eivät näin ollen ole suoraviivaisia, joten koulutusvirtojen ennakointiin liittyy epävarmuustekijöitä. Epävarmuustekijänä ovat myös oleskeluluvan saamisen jälkeen tai kesken oleskelulupaprosessin lähtömaahansa tai muualle palaavat, joiden määrä on tosin ollut kovin pieni.

Kuviossa 2 on arvioitu vuonna 2015 Suomeen tulleiden turvapaikanhakijoiden etenemistä koulutusjärjestelmässä. Kuviossa on laskettu oleskeluluvan saaneiden määräksi 30 % (maahan tuli 32 500), jolloin ennakoitava joukko on 9 750. Kuviossa ei ole otettu huomioon vuoden 2015 jälkeen tulleita turvapaikanhakijoita. Kuviossa on näkyvillä lapset ja aikuiset ja eri koulutusmuotoihin sisältyvät niihin liittyvät erilaiset valmistavat ja valmentavat koulutukset (esim. perusopetukseen valmistava opetus ja ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA)). Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta järjestetään sekä työvoimakoulutuksena että omaehtoisena koulutuksena. Omaehtoiseksi koulutukseksi kutsutaan sellaista koulutusta, johon opiskelijat hakeutuvat omaehtoisesti vapaan opiskeluoikeuden puitteissa. Tässä kuviossa kotoutumiskoulutus sisältää molemmat mahdollisuudet.



Kuvio 2. Arvio vuonna 2015 maahantulleiden etenemisestä kotoutumiskoulutuksessa ja koulutuksessa. Arvio perustuu eri tilastolahteisiin, mm. TEM:n KV-suojelua saaneiden siirtyminen kuntiin -lukuihin ja TE-palveluihin sekä Tilastokeskuksen koulutuksen läpäisy-tilastoihin.

Vuoden 2015 aikana vain harva samana vuonna maahantulleista eteni koulutusjärjestelmässä, varsinkin kun valtaosa tulijoista saapui maahan syksyllä. Poikkeuksena on se, että suurin osa maahantulleista lapsista aloitti jo vuonna 2015 perusopetuksessa tai erilaisissa perusopetuksen valmentavissa rakenteissa. Esi- ja perusopetuksen lukuihin sisältyy myös aikuisia, jotka osallistuvat tai tulevat osallistumaan aikuisten perusopetukseen. Kuvassa esitetyt luvut ovat suuntaa-antavia.

Reitit kotoutumiskoulutukseen ja sieltä eteenpäin eivät aina ole suoraviivaisia. Kotoutumiskoulutuksen jälkeen henkilö voi siirtyä joko työelämään, muihin työllistymistä edistäviin palveluihin tai koulutusjärjestelmään. On myös mahdollista, että tutkinnon suorittamisen jälkeen henkilöllä on vielä tarve esimerkiksi puutteellisen kielitaidon vuoksi osallistua kotoutumiskoulutukseen. Vuonna 2015 maahan tulleiden kotoutumiskoulutukseen osallistuminen pysyikin arviossa korkealla tasolla usean vuoden ajan. Tähän on useita syitä; edellä todettujen lisäksi on mahdollista, että kotoutumiskoulutuksen aloitus viivästyy perhesyistä esimerkiksi kotivanhemmillä.

Koko suomalaisen koulutusjärjestelmän kannalta vajaan 10 000 henkilön lisäys oppilas- ja opiskelijamääriin ei ole suuri. Kuitenkin turvapaikanhakijoina maahan tulleiden oppilaiden ja opiskelijoiden integrointiin ja koulutukseen tarvitaan enemmän ohjausta, kielenopetusta ja opettajien täydennyskoulutusta. Maahan

tulleiden epätasapainoinen maantieteellinen jakautuminen voi osaltaan aiheuttaa painetta tietyille alueille ja tiettyihin oppilaitoksiin, sekä näin aiheuttaa lisäresursointitarvetta. Tilanne korostuu entisestään silloin, jos tulevana vuosina maahantulijat keskittyvät samoille alueille.

## 3. Toimenpide-esitykset

### 3.1. Kielitaidon kehittäminen

Hallituksen kotouttamista koskevassa toimintasuunnitelmassa<sup>1</sup> asetettiin tämän ohjausryhmän ehdotusten pohjalta tavoitteeksi, että suomen/ruotsin kielen opiskelumahdollisuudet paranevat ja monipuolistuvat ja etteivät kielitaitovaatimukset estä tarpeettomasti opinnoissa etenemistä tai työllistymistä. Näiden ehdotusten toimeenpano ei vielä juuri ole edennyt lukuun ottamatta erityispanostuksia opetustoimen henkilöstökoulutukseen ja digitaalisen oppimateriaalien saatavuuden edistämistä.

Ohjausryhmä haluaa edelleen painottaa kielitaidon merkitystä yhteiskuntaan integroitumisessa ja sitä, että suomen/ruotsin kielen osaaminen on keskeinen keino edistää osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia yhteiskunnassa. Ohjausryhmä tarkentaa ja konkretisoi seuraavassa kielitaidon kehittämistä koskevia ehdotuksiaan.

#### 3.1.1. Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat päiväkodit, perhepäivähoito, kerho- ja leikkitoiminta sekä esiopetus. Opettamalla suomen/ruotsin kieltä varhaiskasvatuksessa halutaan tukea lapsen toiminnallista monikielisyttä ja tuoda kulttuurinen moninaisuus näkyväksi osaksi lapsen arkea. Väli raportissaan tämä ohjausryhmä linjasi, että maahanmuuttajalasten osallistumista varhaiskasvatukseen tulisi edistää ja varhaiskasvatus tulisi aina sisällyttää osaksi perheen kotoutumissuunnitelmaa.

Kunnilla ei ole velvoitetta järjestää erityistä suomen/ruotsin kielen oppimisen tukea varhaiskasvatuksessa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen teettämän kyselyn (2012–2013) mukaan kielenoppimisen tuen järjestämisessä onkin suurta hajontaa. Lähes puolilla kyselyyn vastanneista opetuksen järjestäjistä ei tarjottu suomi/ruotsi toisena kielenä -tukea, kun taas kolmasosa järjestää sitä kaikille maahanmuuttajalapsille.

Opetushallitus antoi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet syksyllä 2016. Perusteissa on linjattu aiempaa Stakesin suositusta vahvemmin myös vieraskielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimiseen liittyvät tavoitteet.

---

<sup>1</sup> Maahanmuuttajat kuntiin, koulutukseen ja työhön, hallituksen kotouttamista koskeva toimintasuunnitelma (3.5.2016)

Toimenpide-esitykset:

1. *Laajennetaan vieraskielisten suomen/ruotsin kielen -opetukseen ja muuhun oppimisen tukeen tarkoitettua valtionavustusta koskemaan myös varhaiskasvatusta.<sup>2</sup> Tavoitteena on, että kaikki vieraskieliset lapset osallistuvat varhaiskasvatukseen vähintään osa-aikaisesti.*

### 3.1.2. Esi- ja perusopetus

Maahanmuuttajaoppilaat eivät ole yhtenäinen ryhmä, sillä oppilaat tulevat hyvin erilaisista maista ja koulutusjärjestelmistä. Tämä kasvattaa opetuksen yksilöllisen suunnittelun tarvetta. Valtiontalouden tarkastusvirasto on kiinnittänyt huomiota siihen, että Suomessa ero kantaväestön ja maahanmuuttajaväestön välillä esimerkiksi lukutaidossa on länsimaiden suurimpia. Tarkastusvirasto korostaa, että maahanmuuttajille tarkoitetuista koulutuksen tukipalveluista huolehtiminen perusopetuksessa on tärkeää yhteiskunnan hyvinvoinnin, mutta myös valtiontalouden kannalta. Ongelmallisin ryhmä ovat perusopetuksen päättövaiheessa maahan tulleet nuoret. Huolestuttavaa on, että myös toisen polven maahanmuuttajien oppimistulokset jäävät kantaväestön tuloksia heikommiksi. Aikuisten perusopetusta kehitetään parhaillaan vastaamaan paremmin sekä myöhään maahantulleiden nuorten että aikuisten tarpeisiin.

Perusopetuksessa suomi/ruotsi toisena kielenä -opetusta järjestetään kunnissa hyvin vaihtelevasti. Tavallisesti oppilaat osallistuvat äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen tunneille ja saavat lisäksi muutaman tunnin viikossa suomi/ruotsi toisena kielenä -opetusta. Opetushallituksen mukaan noin 12 % maahanmuuttajaoppilaista saa suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetusta koko äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen tuntimäärän verran ja noin neljäsosa maahanmuuttajaoppilaista ei saa kyseistä opetusta lainkaan. Erillisen valtionavustuksen turvin annettujen suomi/ruotsi toisena kielenä -oppituntien määrä kasvoi vuodesta 2013 vuoteen 2015 noin 22 %.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus arvioi huhtikuussa 2015 äidinkieli- ja kirjallisuus -oppiaineen suomi toisena kielenä oppimäärän osaamista perusopetuksen päättövaiheessa. Arvioinnissa 87 % saavutti hyvän osaamisen tason B1.1–B1.2 tai ylitti sen. Oppilaiden keskimääräinen osaaminen sijoittui tasolle B2.1. Kuitenkin 13 % oppilaista sijoittui A-tasolle. Koulunkäyntiaika Suomessa selitti osaamista eniten. Koko perusopetuksen Suomessa saaneiden keskimääräinen osaaminen oli tasolla B2.1, yhteensä 3–8 vuotta peruskoulua käyneiden tasolla B1.2 ja perusopetuksen loppuvaiheessa Suomeen tulleiden osaaminen tasolla B1.1. Oppilaista, joiden koulunkäyntiaika Suomessa oli 1–2 vuotta, 46 % jäi A-tasolle ja 3–5 vuotta opiskelleista 25 % jäi A-tasolle.

Opiskelijoista 37 % eteni lukioon, 37 % ammatilliseen koulutukseen, 4 % lisäopetukseen, 3 % lukioon valmistavaan tai ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen. Peräti 10 % jatkosta ei ollut tietoa ja 9,5 % ei ollut lainkaan hakeutunut tai päässyt toisen asteen koulutukseen.

<sup>2</sup> Vieraskielisten oppilaiden suomi/ruotsi toisena kielenä -opetukseen tai muun opetuksen tukeen myönnetään yleissivistävässä koulutuksessa erillistä valtionavustusta enintään kolmesta vuosiviikkotunnista neljän oppilaan laskennallista ryhmää kohden. Valtionavustusta on mahdollista saada enintään kuusi vuotta perusopetukseen valmistavan opetuksen jälkeen.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointiraportissa ehdotettiin kielenopetuksen resurssin kohdistamista erityisesti niille oppilaille, joilla ei ole riittävästi valmiuksia opiskella suomi/ruotsi äidinkielenä ja kirjallisuus -oppimäärää. Lisäksi tukea tulisi kohdentaa myöhään perusopetukseen tulleiden oppilaiden opiskelun jatkumon varmistamiseen. Kielitietoinen opetus ja äidinkielen opettajien ja aineenopettajien yhteistyö tulisi vakiinnuttaa.

Oppilaan oman äidinkielen taidon on todettu olevan tärkeä muiden oppiaineiden oppimisen kannalta. Oman äidinkielen opetukseen on mahdollista saada valtionavustusta kahdesta vuosiviikkotunnista. Opetusministeriön asetuksessa (1777/2009) on kuitenkin säädetty, että valtionavustusta voi käyttää vain esi- ja perusopetusta tai lukiokoulutusta täydentävään oman äidinkielen opetukseen, mikä heikentää oppilaiden halua osallistua opetukseen.

Toimenpide-esitykset:

2. *Koulut kiinnittävät huomiota oppilaalle parhaiten soveltuvan äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen oppimäärän valintaan ja kohdentavat suomi/ruotsi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärän resurssin tarkoituksenmukaisesti niille oppilaille, joilla ei ole riittävästi valmiuksia opiskella suomen/ruotsin kieli ja kirjallisuus -oppimäärää.*
3. *Suomi/ruotsi toisena kielenä ja kirjallisuus- sekä suomen/ruotsin kieli ja kirjallisuus -oppimäärää opettavien opettajien ja muiden aineenopettajien yhteistyö vakiinnutetaan. Yhteistyötä tulee tehdä erityisesti tiedonalojen kielen opetuksessa, oppilaan opiskelutaitojen tukemisessa ja arvioinnissa.*
4. *Kunnat ja muut perusopetuksen järjestäjät huolehtivat, että perusopetuksen päättövaiheessa maahan muuttaneilla nuorilla on mahdollisuus suorittaa perusopetus loppuun joko lähikoulussa tai aikuisten perusopetuksessa. Tämä vaatii erityistä panostusta opinto-ohjaukseen.*
5. *Kunnat ja muut perusopetuksen järjestäjät huolehtivat toisen polven maahanmuuttajien riittävästä kielenopetuksesta sekä muusta tuesta ja tarjoavat myös heille tarvittaessa perusopetukseen valmistavaa opetusta.*
6. *Opetusministeriön asetusta 1777/2009 vieraskielisten valtionavustuksista muutetaan siten, että oppilaan oman äidinkielen opetus voi olla osa esi- ja perusopetusta sekä lukiokoulutusta.*

### 3.1.3. Lukiokoulutus

Lukiokoulutuksessa vieraskielisten oppilaiden määrä kasvoi vuodesta 2010 vuoteen 2015 noin 30 % (1 500 opiskelijaa). Lukiokoulutuksessa opetuskielen hyvä hallinta korostuu.

Maahanmuuttajaoppilas voi hakeutua perusopetuksen jälkeen maahanmuuttajille tarkoitettuun lukiokoulutukseen valmistavaan koulutukseen. Lukiokoulutukseen valmistavaan koulutukseen valittiin vuonna 2016 yhteensä 167 oppilasta. Vuosina 2014 ja 2015 erillisen valtionavustuksen turvin annettujen suomi/ruotsi toisena kielenä -opetustuntien määrä lukiossa on ollut yli kaksinkertainen verrattuna vuoteen 2013. Erillistä valtionavustusta on mahdollista hakea vain kuusi vuotta valmistavaan opetukseen osallistumisen jälkeen, jolloin se ei useinkaan riitä lukiokoulutukseen asti.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen kyselytutkimuksen mukaan vuosina 2012 ja 2013 noin 65 % kyselyyn vastanneista lukioista tarjosi suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetusta. Opettajakyselyn mukaan valtaosa opettajista piti opetuksen tarjonnan lisäämistä erittäin tarpeellisena. Myös lukiossa maahanmuuttajaoppilaiden suomen/ruotsin taitotaso saattaa vaihdella suuresti ja oppilaiden lähtötason kartoitus on tärkeää heti lukiokoulutuksen alkuvaiheessa. Suomea tai ruotsia toisena kielenä (eniten opettama aine) -opettajien määrä lukiossa kaksinkertaistui vuodesta 2010 vuoteen 2013. Opettajien kelpoisuustilanne on kuitenkin Opetushallituksen mukaan muita oppiaineita heikompi.

Lukiokoulutuksessa maahanmuuttajaoppilaan kielitaitoa voidaan arvioida suomi tai ruotsi toisena kielenä -oppimäärän mukaisesti, vaikka oppilaalle ei olisi tarjottu oppiaineen opetusta lukioaikana. Lukiossa on hyvin yleistä, että maahanmuuttajaopiskelija suorittaa sekä äidinkieli ja kirjallisuus että suomi/ruotsi toisena kielenä -kursseja. Myös äidinkielen ylioppilaskokeen voi korvata suomi/ruotsi toisena kielenä -kokeella. Oppilas voidaan myös vapauttaa toisen kotimaisen kielen opiskelusta. Kotimaisen kielen opiskelusta vapautettujen määrä on vuosina 2010–2015 pysynyt varsin tasaisena. Lukiokoulutuksessa on myös mahdollista aloittaa toisen kotimaisen kielen opiskelu, mikäli ei ole opiskellut sitä perusopetuksessa.

Turvapaikanhakija voi hakea opiskelupaikkaa ja ottaa vastaan opiskelupaikan, jos täyttää kyseessä olevan koulutuksen opiskelijavalintakriteerit. Ulkomaalaislaki ei rajoita turvapaikanhakijan opiskelua eivätkä myöskään perusopetuslaki, lukiolaki, ammatillisesta peruskoulutuksesta annettu laki, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettu laki, vapaasta sivistystyöstä annettu laki, yliopistolaki eikä ammattikorkeakoululaki. Poikkeuksena on lukiokoulutukseen valmistava koulutus, johon opiskelijaksi otettavalta edellytetään oleskelulupaa.

Toimenpide-esitykset:

7. *Lukiokoulutuksen järjestäjät huolehtivat riittävästä lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen sekä suomi/ruotsi toisena kielenä -kursien tarjonnasta. Lisäksi tulee tarjota riittävästi tukea ja tehostettua opinto-ohjausta maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille.*
8. *Pidennetään vieraskielisten suomen/ruotsin kielen opetuksen tarkoitettua valtionavustuksen enimmäisaikaa 8 vuoteen, jotta sen käyttöaika riittäisi nykyistä paremmin myös lukiokoulutukseen.*
9. *Muutetaan säädöksiä siten, että turvapaikanhakija voi valintakriteerit täyttäessään tulla valituksi myös lukiokoulutukseen valmistavaan koulutukseen.*

### 3.1.4. Ammatillinen koulutus

Vieraskielisten oppilaiden osuus ammatillisessa koulutuksessa on kasvanut viime vuosina huomattavasti. Vieraskielisiä oppilaita oli ammatillisessa koulutuksessa 14 115 vuonna 2010 ja 24 598 vuonna 2015 (kaikkien hallinnonalojen koulutus). Vuonna 2015 saapuneista Suomeen jäävistä maahanmuuttajanuorista valtaosan on arvioitu sijoittuvan juuri ammatilliseen koulutukseen. Maahanmuuttajaoppilas voi hakeutua ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaan koulutukseen. Vuonna 2016 koulutukseen hyväksyttiin 1 412 vieraskielistä opiskelijaa. Hakijoita oli 2 138. Hyväksytyjen opiskelijoiden määrä kasvoi 8 % vuodesta 2015 vuoteen 2016.



Suomen/ruotsin kielen opinnot ovat ammatillisessa koulutuksessa varsin suppeat. Ammatillisen koulutuksen kaikille yhteisiin tutkinnon osiin kuuluvaan viestinnän- ja vuorovaikutusosaamiseen sisältyy äidinkielen, toisen kotimaisen ja vieraan kielen opetusta. Opintojen laajuus on yhteensä 11 osaamispistettä, josta 4 äidinkielen (vieraskielisillä suomi/ruotsi toisena kielenä) opintoja. Tutkintojen kokonaislaajuus on 180 osaamispistettä.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen kyselytutkimuksen mukaan vuosina 2012 ja 2013 noin 80 % kyselyyn vastanneista ammatillisista oppilaitoksista tarjosi suomi/ruotsi toisena kielenä -opetusta. Valtaosa kyselyyn osallistuneista opettajista oli sitä mieltä, että suomi/ruotsi toisena kielenä -opetustarjontaa tulisi lisätä. Ammatillisen koulutuksen suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksessa keskitytään erityisesti ammattisanaston hallintaan sekä tekstilajien opiskeluun.

Ammatillisessa koulutuksessa lähtökohtana on ollut, että opinnoissa vaadittava kielitaito tulisi hankkia perusopetuksessa tai kotoutumiskoulutuksessa. Jos hakijan äidinkieli on muu kuin opetuskieli, hakijan riittävät valmiudet opetuskielen suulliseen ja kirjalliseen käyttämiseen selvitetään valtakunnallisesti yhtenäisellä kielikokeella. Kielikoe mittaa yleiskielitaitoa tasolla B.1.1. Tämän taitotason saavuttanut henkilö kykenee opiskelemaan kantasuomalaisten opiskelijoiden kanssa samaan tahtiin ja pääsääntöisesti ilman erillistä tukea. Poikkeuksena on näyttötutkintoon valmistava koulutus, jossa kielitaitovaatimusta ei ole ja jonka osana voidaan antaa opiskeluvaihtoehtoja parantavia mm. kielitukea sisältäviä opintoja.

Kaikki nuoret maahanmuuttajat eivät perusopetuksessa saavuta jatko-opinnoissa tarvittavaa kielitaitoa. Ammatilliseen koulutukseen pääsy estyy, koulutuspolku pysähtyy ja ura kohti työmarkkinoita ei pääse alkuun. Haastavinta on perusopetuksen päättövaiheessa maahan muuttaneilla, jotka eivät ehdi saavuttaa perusopetuksen aikana riittävää kielitaitoa ja muita keskeisiä tietoja edes perusopetuksen suorittamiseksi.

Ammatillisessa koulutuksessa edellytettävän B1.1-tason alapuolelle jää perusopetuksen päättävistä maahanmuuttajataustaisista oppilaista 13 %. Kotoutumiskoulutuksen opiskelijoista tämän tason alle jää 75 %.<sup>3</sup> Tässä tilanteessa riski jäädä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle on suuri.

Hallitus on linjannut 14.4.2016 julkisen talouden suunnitelmassa, että maahanmuuttajien tulisi siirtyä nykyistä lyhyemmän kotoutumiskoulutuksen jälkeen ammatilliseen koulutukseen tai valmentavaan koulutukseen. Kotoutumiskoulutuksen määrärahoja on tämän perusteella vähennetty. Pyrkimyksenä on myös vähentää NEET-nuorten<sup>4</sup> määrää. Näihin tavoitteisiin pääseminen edellyttää, että kielitaitovaatimuksia tarkastellaan nykyistä joustavammin. Kielitaitovaatimusten joustavoittaminen ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että opiskelijat pääsevät koulutukseen mutta joutuvat keskeyttämään opiskelun, koska heillä ei ole realistisia mahdollisuuksia selviytyä opinnoistaan.

Ammatillisen koulutuksen uudessa rahoitusjärjestelmässä tullaan painottamaan nykyistä voimakkaammin suorituksia ja koulutuksen vaikuttavuutta. Vaarana on, että koulutuksen järjestäjien ei tällöin ole taloudellisesti mahdollista ottaa sisään heikohkon kielitaidon ja/tai puutteellisten tietojen ja taitojen varassa olevia opiskelijoita, joiden kieli- ja muu opiskelun tuki edellyttää lisäpanostuksia ja joiden opiskelu saattaa edetä hitaammin.

<sup>3</sup> Ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen valittavilta suositellaan edellytettävän kielitaitotasoa A2.2. Tutkintoon tai sen osaan johtavaan koulutukseen on opetuskielen kielitaitovaatimuksena B1.1. Vaatimus ei koske näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta.

<sup>4</sup> *Not in Employment, Education or Training*

Maahanmuuttajien koulutuspolkujen nopeuttaminen edellyttää selkeää ajattelutavan muutosta. Jatkossa asetetaan tavoitteeksi, että tarvittava kielitaito on olemassa siinä vaiheessa, kun henkilö valmistuu omaan ammattiinsa. Koulutuksen kielitaitovaatimuksia ja opiskelun aikaista kielen oppimisen tukea tulee tarkastella tästä näkökulmasta. Samalla on kuitenkin huolehdittava siitä, että jatko-opintoihin tähtäävillä on mahdollisuudet täydentää kielitaitoaan jatko-opintojen edellyttämälle tasolle.

Toimenpide-esitykset:

10. *Yleisestä kielitaitovaatimuksesta luovutaan ammatillisen koulutuksen pääsyaatimuksena. Kielikoetta voidaan edelleen hyödyntää opiskelijoiden ohjaamisessa.*
11. *Opintojen aikainen kielenopetus, ohjaus ja muu tuki (mm. oppimisvalmiuksiin, tietotekniikkaan, matemaattisiin taitoihin ja elämäntilanteeseen liittyvät tuen tarpeet) varmistetaan ottamalla tämän kohderyhmän tarpeet huomioon rahoitusjärjestelmää uudistettaessa. Ammatilliset oppilaitokset voivat hankkia tarvittavan opintojen aikaisen kielenopetuksen myös muulta oppilaitokselta tai järjestää opetuksen yhteistyössä muiden oppilaitosten kanssa.*
12. *Kielenopetuksen integrointia ammatilliseen koulutukseen toteutetaan vuonna 2017 käynnistyvässä Maahanmuuttajien ammatillinen koulutus -ohjelmassa. Samoin käynnistetään vastuammattioppilaitoshanke, jonka tarkoituksena on nopeuttaa maahanmuuttajien ammatilliseen koulutukseen pääsyä ja sen suorittamista mm. kehittämällä osaamisen tunnistamista ja henkilökohtaisten koulutuspolkujen tukemista. Hankkeen tarkoituksena on luoda vastuammattioppilaitosverkosto sekä malli, joka on siirrettävissä muihin ammatillisiin oppilaitoksiin.*
13. *Ammatillisen koulutuksen tutkintojen perusteissa painotetaan kielitietoista opetusta.*
14. *Ammatillisen koulutuksen opettajille järjestetään täydennyskoulutusta, jonka tarkoituksena on edistää suomen kielen oppimisen integrointia ammatillisiin opintoihin, kielitietoista opetusta sekä samanaikaisopetusta.*

### 3.1.5. Korkeakoulut

Vuonna 2015 kansainvälisiä tutkinto-opiskelijoita oli korkeakouluissa 20 300 ja vaihto-opiskelijoita noin 10 500. Tutkinto-opiskelijoiden määrä on kasvanut tasaisesti, mutta lukuvuosimaksujen käyttöönoton vuonna 2017 voidaan olettaa laskevan opiskelijamäärää muutamana seuraavana vuonna.

Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuskeskuksen ”Kotimaisten kielten koulutustarjonta kansainvälisille korkeakouluopiskelijoille” -selvityksessä (2016) todettiin, että vuonna 2015 opiskelijoista noin puolet osallistui suomi/ruotsi toisena kielenä -kursseille. Yleisenä haasteena on vähäinen korkeamman taitotason kurssien tarjonta. Korkeakoulujen tilanne vaihtelee siinä, onko niillä käytössään yhteisiä linjauksia kansainvälisten opiskelijoiden suomi/ruotsi toisena kielenä -opinnoille ja niiden tarjoamiselle.

Tutkimuksessa ilmeni suomi/ruotsi toisena kielenä -opintojen olevan pakollisia kaikille ulkomaisille alempaa korkeakoulututkintoa (käytännössä ammattikorkeakoulututkintoa) opiskeleville henkilöille. Ylempää korkeakoulututkintoa opiskelevien henkilöiden osalta tilanne vaihteli korkeakouluittain; pakollisia

kotimaisten kielten opinnot olivat kolmessa korkeakoulussa, 14:ssä vapaaehtoisia ja viidessä korkeakoulussa joko pakollisia tai vapaaehtoisia (koulutuslajista riippuen). Vapaaehtoisuutta perusteltiin erityisesti sillä, ettei ylempään korkeakoulututkinnon laajuuteen mahdu tarvittavia tai riittäviä kieliopintoja.

Yhtä korkeakoulua lukuun ottamatta suomen/ruotsin kielen opinnot ovat kansainvälisille vaihto-opiskelijoille vapaaehtoisia. Yksittäisissä korkeakouluissa on säästösyistä päädytty rajaamaan vaihto-opiskelijat osin tai kokonaan kotimaisten kielten tarjonnan ulkopuolelle. Tätä on perusteltu sillä, ettei vaihto-opiskelijoiden uskota jäävän Suomeen ja kotimaisten kielten tarjontaa pidetään tästä syystä hukkaresurssina. Virta-tietovaraston tiedoista kuitenkin selviää, että 1 350 vuosien 2000–2015 aikana vaihto-opiskelijoina olleista opiskelijoista on palannut myöhemmin tutkinto-opiskelijaksi.

Uutta korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiaa valmistellaan parhaillaan. Sitä edeltäneessä, 2009–2015 strategiassa todettiin, että kotimaisten kielten ja kulttuurin opetukseen ulkomaisille opiskelijoille ja henkilökunnalle ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Yhtenä toimenpide-ehdotuksena nostettiin se, että korkeakoulut lisäävät ja suuntaavat kotimaisten kielten ja kulttuurin opetusta siten, että se vastaa paremmin maahanmuuttajataustaisten ja vieraskielisten tutkinto-opiskelijoiden, opettajien ja tutkijoiden tarpeisiin.

Nykyisin kielellisessä integroinnissa korkeakouluissa on pääosin käytössä Replacement-malli, jossa suomen kieli korvataan kokonaan englannilla. Kumulatiivisella (Cumulative) mallilla opiskellen englanninkielisen opetuksen osuus kasvaa vähitellen (tavoitteena kantaväestön kansainvälistäminen). Kolmas malli, jota käytetään maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden integrointiin, on Additional-malli, jossa englanninkielisen opetuksen osuus pienenee vähitellen antaen tilaa kansallisilla kielillä opiskeluun.

Yliopistojen yhdessätoista harjoittelukoulussa opiskeli syksyllä 2016 perusopetuksessa (luokat 1–9) yhteensä 6 034 oppilasta. Näistä oppilaista vieraskielisiä oli 766. Vieraskieliseksi määritellään oppilas, jonka äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi, saame, romani ja viittomakieli. Vieraskielisten oppilaiden prosenttiosuus harjoittelukoulujen perusopetuksen oppilasmäärästä oli 12,7 prosenttia. Tiedot perustuvat Opetushallituksen opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportteihin vuoden 2016 syksyn oppilaitoskyselyistä. Harjoittelukouluissa edustettuina olevia kieliä oli yhteensä 54. Suurimmat kieliryhmät olivat albania (119 oppilasta), venäjä (104 oppilasta), arabia (59 oppilasta), kurdi (57 oppilasta), somali (54 oppilasta), vietnam (50 oppilasta) ja viro (33 oppilasta).

Kaikissa harjoittelukouluissa on vieraskielisiä perusopetuksen oppilaita, joten opettajaksi opiskelevilla on harjoittelukouluissa järjestettävän ohjatun harjoittelun aikana mahdollisuus perehtyä työskentelyyn heidän kanssaan. Osassa harjoittelukouluja vieraskielisten oppilaiden määrä on pieni, joten pyrittäessä lisäämään harjoittelumahdollisuuksia vieraskielisten oppilaiden kanssa työskentelyyn, tarvitaan yhteistyötä harjoittelukoulun sijaintipaikkakunnan muiden koulujen kanssa. Tähän on hyviä mahdollisuuksia Helsingissä ja Tampereella, joissa perusopetuksessa olevien vieraskielisten oppilaiden määrä on yli 10 prosenttia kaupungin koko perusopetuksen oppilasmäärästä. Ohjatun harjoittelun joitakin osuuksia voitaisiin sijoittaa toteutettaviksi niihin kouluihin, joissa on runsaasti vieraskielisiä oppilaita. Tämä edellyttää sopimusta yliopiston ja sijaintikunnan koulutoimen kesken sekä harjoittelun ohjauksen järjestämisestä että siitä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta. Mahdollisuudet lisätä harjoittelumahdollisuuksia vieraskielisten oppilaiden parissa ovat sen sijaan vähäiset esimerkiksi Jyväskylässä. Siellä sekä kunnan että harjoittelukoulun vieraskielisten oppilaiden osuus perusopetuksen oppilasmäärästä on pieni, alle viisi prosenttia. Tällaisissa tapauksissa on aiheellista selvittää, voitaisiinko esimerkiksi etäharjoittelua

kehittämällä lisätä opettajaksi opiskelevien mahdollisuuksia perehtyä työskentelyyn perusopetuksen vieraskielisten oppilaiden kanssa.

Toimenpide-esitykset:

15. *Korkeakoulut järjestävät vaativamman taitotason suomen/ruotsin kielen kursseja ja hyödyntävät erilaisia yhteistyörakenteita sekä digitaalisia oppimisympäristöjä. Kielikoulutuksen kehittämisessä tavoitteena on kielen oppimisen integrointi entistä paremmin substanssiaineiden opetukseen ja työssä oppimiseen. Kielikursseja tarjotaan korkeakoulujen opiskelijoille, turvapaikanhakijoille sekä muille vaativampia kielikursseja tarvitseville synergiaetuihin pyrkien.*
16. *Korkeakoulut tarjoavat suomen/ruotsin kielen kursseja myös lukukausien ulkopuolisena aikana sekä päivä- ja iltatoteutuksena. Kielikursseja tarjotaan tutkinto- ja vaihto-opiskelijoille sekä turvapaikanhakijoille yhteistyössä alueen toimijoiden ja oppilaitosten kanssa.*
17. *Korkeakoulujen Virta-tiedonkeruuseen sisällytetään suomi/ruotsi toisena kielenä -opintojen opintopisteseuranta.*
18. *Korkeakoulut tarjoavat suomen/ruotsin kielen kieliopintoja myös vaihto-opiskelijoille.*
19. *Opettajankoulutusta tarjoavat yksiköt (yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa) varmistavat, että kaikilla opiskelijoilla on opetusharjoittelun yhteydessä (harjoittelu-/kenttäkoulussa) mahdollisuus kohdata eritaustaisia ja erikielisiä oppilaita.*

### 3.1.6. Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa opiskelee suuri määrä vieraskielisiä opiskelijoita maahanmuuttajille tarkoitetuissa ryhmissä ja kaikille avoimissa ryhmissä. Vapaassa sivistystyössä (tutkintoon johtamattomassa) annetut suomen/ruotsin kielen opetustunnit kasvoivat vuodesta 2010 vuoteen 2014 noin 34 %. Vuonna 2014 vapaan sivistystyön kaikki koulutusmuodot yhteenlaskettuna maahanmuuttajakoulutuksen oppilaiden määrä oli noin 35 000.

Maahanmuuttajaopiskelijat keskittyvät erityisesti isoihin kaupunkeihin ja esimerkiksi vuonna 2014 puolet maahanmuuttajakoulutuksen opiskelijoista opiskeli Uudellamaalla. Vapaassa sivistystyössä vuonna 2015 järjestettiin Helsingin seudulla 734 suomen kielen kurssia. Tampereen seudulla näitä järjestettiin 148 ja Turun seudulla 37.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset toteuttivat maahanmuuttajille suunnattua koulutusta vuonna 2014 noin 124 000 opetustuntia: kansalaisopistot 68 180 tuntia, kansanopistot 48 676 tuntia, kesäyliopistot 4 936, liikunnan koulutuskeskukset 101 tuntia ja opintokeskukset 9 849 tuntia. Vapaan sivistystyön maahanmuuttajakoulutuksen opetustunneista noin 75 % on kielenopetusta. Opetushallituksen mukaan vapaassa sivistystyössä järjestettävä suomen kielen opetus painottuu vahvasti alkeiskursseihin. Helsingin seudulla järjestetyistä suomen/ruotsin kielen kursseista 66 % oli vuonna 2014 niin sanottuja perustason kursseja (taitotaso A1.1–A2.2). Maahanmuuttajille suunnatun koulutuksen opetustunneista vuonna 2014

oli 44 % kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden (OPH 2012) mukaista ja 22 % oli osittain sen mukaista. Luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opetussuunnitelman perusteiden (OPH 2012) mukaista koulutusta oli opetustunneista 22 % ja 12 % osittain sen mukaista. Vapaan sivistystyön oppilaitosten hankkeissa ja koulutuksissa on osoitettu, että mahdollisimman pian aloitetut opinnot ja hyvin rakennetut koulutuspolut nopeuttavat maahanmuuttajien kotoutumista, sijoittumista ammatillisiin ja yleissivistäviin koulutuksiin sekä siirtymistä työelämään.

Vapaan sivistystyön koulutuksessa valtionosuusrahoitus kattaa 57 tai 65 % koulutuksen järjestämisestä aiheutuvista keskimääräisistä kustannuksista. Loput koulutuksen järjestämisen kustannuksista katetaan opiskelijamaksuilla tai ylläpitäjien muulla rahoituksella. Ylläpitäjät voivat hakea opintoteliavustusta, jolla muun muassa voidaan alentaa maahanmuuttajien opiskelijamaksuja. Avustukset eivät kuitenkaan riitä kaikille sitä tarvitseville, joten opiskelijamaksut saattavat osittain rajoittaa koulutukseen osallistumisen mahdollisuuksia.

Vapaan sivistystyön koulutus on luonteeltaan joustavaa ja ottaa varsin hyvin huomioon opiskelijajoukon heterogeenisyyden ja erilaiset opiskelumahdollisuudet.

Aikuisten uudistettava perusopetus tulee kattamaan luku- ja kirjoitustaidon opetuksen sellaisten opiskelijoiden osalta, jotka tähtäävät perusopetuksen suorittamiseen. Työ- ja elinkeinohallinnon tällä hetkellä järjestämässä luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa on kuitenkin myös sellaisia opiskelijoita, jotka eivät tähtää perusopetuksen suorittamiseen tai ovat sitä vastaavan koulutuksen jo suorittaneet. Osa näistä henkilöistä tarvitsee vain lyhyttä luku- ja kirjoitustaitoa latinalaisilla kirjaimilla vahvistavaa koulutusta. Osalla opiskelijoista eteneminen on erittäin hidasta, työkyky rajoittunut eikä kokopäiväinen opiskelu ole mahdollista. Henkilöillä voi olla fyysisiä tai psyykkisiä terveysongelmia ja hankala elämäntilanne. Koulutustausta voi olla puutteellinen, mutta ryhmässä saattaa olla korkeakoulutuksen saaneitakin. Työvoimakoulutuksena järjestetyn koulutuksen velvoittavuus sanktioineen on osalle ongelma. Nykymallissa he usein kertaavat luku- ja kirjoitustaidon koulutuksia tai moduuleita. Tuen tarve on suuri.

Näille kohderyhmille järjestettävän koulutuksen tulisi olla hyvin joustavaa. Osa-aikaisen opiskelun tulisi olla mahdollista. Joustava, osa-aikaisuuden mahdollistava koulutus soveltuisi myös sellaisille kohderyhmille, jotka tällä hetkellä eivät ole TE-toimiston asiakkaita, kuten työvoiman ulkopuolella olevat kotivanhemmat ja kokoaikatyössä olevat henkilöt.

Toimenpide-esitykset:

20. *Kotoutumissuunnitelmaan sisällytetyistä vapaan sivistystyön koulutuksista ei peritä kurssimaksuja vuodesta 2018 lukien. Valtionosuus edellä mainituista koulutuksista on 100 %. Edellyttää vapaasta sivistystyöstä annetun lain (632/1998) muuttamista<sup>[1]</sup>.*
21. *Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa kehitetään joustavia luku- ja kirjoitustaidon tai latinalaisen kirjaimiston oppimiseen tähtäviä opintoja. Opintoja tulisi voida suorittaa joustavaan tahtiin tai sivutoimisesti ja yhdistää niitä muihin toiminnallisiin opintoihin ja liikuntaan.*
22. *Vapaan sivistystyön toiminnassa kehitetään yhteistyössä kuntien kanssa toteuttamismalleja, jotka mahdollistavat kotona lapsia hoitavien vanhempien osallistumisen koulutukseen.*

<sup>[1]</sup> Koskisi työvoimaviranomaisen tai kunnan viranomaisen kotoutumissuunnitelmaan hyväksymää koulutusta. Vuonna 2014 kustannuksiksi arvioitiin 5,1 milj. euroa.

### 3.1.7. Kotoutumiskoulutus

Työvoimakoulutuksena järjestettävän maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on antaa aikuiselle maahanmuuttajalle sellaiset kielelliset, yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja elämönhallintaan liittyvät valmiudet, joiden avulla hän pystyy selviytymään jokapäiväisen elämän tilanteissa uudessa ympäristössään, toimimaan työelämässä ja hakeutumaan jatko-opintoihin. Siihen voi sisältyä myös aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tutkinnon tunnustamista sekä ammatillista suunnittelua ja uraohjausta. Alkuvaiheessa korostetaan suullisen kielitaidon opetusta.

Kotoutumiskoulutuksen kielitaiton tavoitetasoksi on asetettu B1.1 Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasosteikon mukaisesti. B1.1-tavoitetasoa on pidetty kynnystasona ammatillisiin opintoihin ja joillekin aloille työllistymisille. Koska kielitaito voi kehittyä hyvin eritahtisesti kielitaidon eri osa-alueiden suhteen tai kehittyemisessä on suuria yksilöllisiä eroja, vain osa maahanmuuttajista saavuttaa tavoitetason B1.1 kotoutumiskoulutuksen tai kotouttamisvaiheen aikana. Osa voi saavuttaa tavoitetason B1.1 myöhäisemmässä vaiheessa ja joiltakin se voi jäädä saavuttamatta kokonaan. Olennaista kielitaidon kehittymisen tukemisen kannalta on se, miten kielikoulutuksessa otetaan huomioon yksilölliset vaihtelut.

Kotoutumiskoulutuksen jälkeen monille työn saaminen tai ammatilliseen koulutukseen pääseminen on erittäin vaikeaa. Koulutus tapahtuu liiaksi omissa opetusryhmissään oppilaitosten sisällä eikä kontakteja ympäröivään yhteiskuntaan pääse syntymään riittävästi. Kielenopetuksen ohessa koulutuksen tulisi siis heti alkuvaiheessa keskittyä ammatillisuuteen ja työelämäkontaktien mahdollistamiseen. Vähäistäkin kielitaitoa tulisi päästä käyttämään ja kehittämään käytännön työelämässä. Vuonna 2016 otettiin käyttöön entistä työelämälähtöisemmät ja jo varhaisessa vaiheessa ammatillisesti suuntautuneet kotoutumiskoulutuksen toteutusmallit. Uudistuksen tavoitteena on nopeuttaa siirtymistä jatko-opintoihin (esim. ammatilliseen koulutukseen), työllistymistä edistäviin palveluihin ja työelämään. Uusissa toteutusmalleissa korostuu lisäksi yhteistyö eri tahojen (kolmannen sektorin toimijat, ammatillisen koulutuksen järjestäjät, TE-toimisto, työelämä) kanssa.

ELY-keskukset ja TE-toimistot seuraavat kotoutumiskoulutuksen laatua toteutuksen eri vaiheissa. Työvoimakoulutuksena tarjottavan kotoutumiskoulutuksen opettajilta vaadittava osaamisen taso määritellään kilpailutusasiakirjoissa. Opetushenkilöstön osaamisen kehittämiseen haasteen luo kuitenkin se, etteivät kaikki kotoutumiskoulutuksen opettajat ole opetustoimen henkilöstökoulutuksen piirissä. Koulutusten etenemistä seurataan väli- ja loppuraporteissa, kaikkiin koulutuksen aikana esille tuleviin epäkohtiin puututaan selvityspyynnöin tai vierailukäynneillä. Lisäksi seurataan koulutuksen jälkeisiä sijoittumisia. Opiskelijapalautejärjestelmän nykyisten kotoutumiskoulutuksen kysymysten arviointi ja kehittäminen toteutetaan vuoden 2017 alussa. Omaehtoisen kotoutumiskoulutuksen laadun seuranta ei ole keskitettyä, vaan yksittäisten koulutuksen järjestäjien vastuulla.

Opettajien keskinäiseen ja koulutusta järjestävien tahojen väliseen yhteistyöhön tarvittaisiin tukea. Tällä hetkellä yhteistyö on vähäistä, koska koulutuksen tarjoajat ovat kilpailuasemassa keskenään. Kotoutumiskoulutusta on vähän tarjolla ruotsin kielellä.

Toimenpide-esitykset:

23. *Lisätään kotoutumiskoulutuksen järjestäjien välistä yhteistyötä.*  
 24. *Kehitetään kotoutumiskoulutuksen opiskelijapalautejärjestelmän sekä koulutuksen jälkeisen sijoittumisen seurantaa.*

### 3.1.8. Kielitaidon osoittamismahdollisuudet

Vuonna 2003 voimaan astuneessa kansalaisuuslaissa (359/2003) säädettiin, että Suomen kansalaisuutta hakevalta henkilöltä edellytetään kielitaidon osoittamista virallisella kielitutkintotodistuksella, ellei henkilöllä ole osoittaa kielitaitoa opintojen kautta (hyväksyttävät opinnot on määritelty laissa kansalaisuuslain muuttamisesta 579/2011, 17 § ja löytyvät tarkennettuina Maahanmuuttoviraston sivuilta osoitteesta: [http://www.migri.fi/suomen\\_kansalaisuus/kansalaisuuden\\_hakeminen/edellytykset/kielitaito](http://www.migri.fi/suomen_kansalaisuus/kansalaisuuden_hakeminen/edellytykset/kielitaito)). Aikaisemmin Suomen kansalaisuutta haettaessa hyväksyttiin epävirallinen suomen tai ruotsin kielen taidon osoittaminen esimerkiksi opettajan kirjoittaman todistuksen avulla.

Yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason suorittajamäärät ovat viime vuosina kasvaneet suuresti varsinkin pääkaupunkiseudulla, missä vuoden 2015 lopussa asui melkein puolet (47,9 %) Suomen maahanmuuttajista. Suomen kielen keskitason tutkintoja voi suorittaa viisi kertaa vuodessa kevästä 2017 alkaen yhteensä 54 oppilaitoksessa, joista 13 on pääkaupunkiseudulla. Järjestelmällä on pääkaupunkiseudulla käytettävissään noin 700 testipaikkaa/testikerta (tarkka määrä voi vaihdella testikerroittain). Jokaisella tutkintokerralla tarjolla olevat suorituspaikat täyttyvät nopeasti, koska pääkaupunkiseudulla tai sen välittömässä läheisyydessä asuu paljon Suomen kansalaisuutta hakevia maahanmuuttajia. Tutkinnon suorituspaikkoja on tällä hetkellä pääkaupunkiseudulla vähemmän kuin halukkaita tutkinnon suorittajia. Eduskunnan oikeusasiamies onkin huomauttanut, että nykyistä tilannetta ei voida pitää hyväksyttävänä hallinnossa asioivan kannalta.

Toimenpide-esitykset:

25. *Yleisten kielitutkintojen tutkintojärjestelmä digitalisoidaan. Uudistuksen suunnittelu käynnistetään välittömästi.*

## 3.2. Oppimistulokset

Euroopan Komission koulutuksen monitorointiraportissa nostettiin esiin ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien huonommat oppimistulokset. Eryityisesti ulkomailla syntyneiden ja maahanmuuttajataustaisten oppilaiden mahdollisuuksia tulee parantaa. PISA 2012 -tuloksissa oppimistulosten erot valtaväestön ja maahanmuuttajataustaisten välillä ovat EU:n suurimpia. Mahdollisiksi syiksi tarkastelussa nostettiin vanhempien koulutus- ja sosioekonominen tausta, perheen kielitausta ja opetuksen yksikieliset käytännöt, opettajien valmiudet mukauttaa opetustaan sekä opettajien jaksaminen ja motivaatio. Suomi on jo saavuttanut keskimääräisen tavoitteensa koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämisestä 18–24-vuotiaiden ikäryhmässä (alle 10 %), mutta ulkomailla syntyneiden koulunkäynnin

keskeyttämisessä tavoitetta ei ole saavutettu. Suomessa syntyneistä opinnot keskeyttää 9 %, kun ulkomailla syntyneillä vastaava luku on 18 %. Jälkimmäinen luku on Suomessa noussut, kun Euroopassa keskimäärin se on laskenut.

Komissio huomioi seurantaraportissaan opetus- ja kulttuuriministeriön maahanmuuton työryhmän väliraportin. Raportissa, kuten työryhmän väliraportissakin painotettiin koulutuksen merkitystä populismin ja erilaisten ääriilikkeiden vaikutusten vähentämisessä ja toisaalta yksilöiden aktiivisen kansalaisuuden ja työmarkkinoille osallistumisen mahdollistajana sekä entistä suvaitsevaisemman ja demokraattisemman yhteiskunnan muodostajana.

Syitä maahanmuuttajataustaisten ja maahanmuuttajien heikoimmille oppimistuloksille ei ole tarkasti selvitetty, joskin on epäilty, että osa niistä selittyisi sosioekonomisella taustalla. Tämän osoittaminen tilastollisesti on kuitenkin vaikeaa, sillä ulkomaalaistaustaisen väestö osalta Tilastokeskuksen tutkintorekisteri on puutteellinen. Näin ollen sosioekonomisen taustan tarkasteleminen vanhempien koulutustaustan kautta ei ole mielekästä.

Korkeakoulujen opiskelijavalintatraditio vaikeuttaa maahanmuuttajien koulutusmahdollisuuksien parantamista. Korkeakouluvalinnoissa on nykyiselläänkin mahdollisuus käyttää erillisvalintoja, mutta tätä mahdollisuutta käytetään harvoin.

Toimenpide-esitykset:

26. *Selvitetään tutkimushankkeella maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja opiskelijoiden heikompia oppimistuloksien syitä.*
27. *Tilastokeskus kehittää tutkintorekisteritietoja ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisen väestön osalta erillisellä tiedonkeruulla.*
28. *Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee vastuukorkeakouluja niiden SIMHE (Supporting Immigrants in Higher Education in Finland) -toiminnan vakiinnuttamisessa ja kehittämisessä.*
29. *Edistetään maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden korkeakoulutukseen pääsyä esimerkiksi joustavia opiskelupolkuja ja valmentavia opintoja kehittämällä.*
30. *Korkeakoulut tiivistävät yhteistyötä vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa korkeakouluopintoihin tähtäävien joustavien opiskelupolkujen rakentamiseksi.*

### 3.3. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistaminen

Monikielisiä lapsia ja eri taustoista tulevia perheitä on jo lähes kaikilla alueilla Suomessa. Maahanmuuton syyt ovat erilaisilla maahanmuuttajaryhmillä erilaisia ja myös perheiden taustat vaihtelevat suuresti. Päiväkodit, koulut, nuorisotyö ja -toiminta sekä erilaiset lasten ja nuorten vertaisryhmät ovat merkittävässä roolissa lasten ja nuorten kotoutumisessa.

Kouluissa, leireillä ja erilaisissa tapahtumissa on käytetty menestyksekkäästi moninaisia toiminnallisia menetelmiä (mm. draama- ja teatterikasvatusta) maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten ja kantasuomalaisten lasten ja nuorten yhteisöllisyyden lisääjänä ja erilaisten ongelmatilanteiden kuten esimerkiksi kiusaamisen ratkaisemisessa. Toimintamallit vaativat osaavia, koulutettuja vetäjiä. Osaavan



ohjauksen ja yhteisten projektien kautta voidaan vaikuttaa koulun ilmapiiriin ja yhteisöllisyyden kokemuksen lisääntymiseen merkittävästi.

Toimenpide-ehdotukset:

31. *Opetushallitus kohdentaa opetustoimen henkilöstön täydennyskoulutuksen resursseja kulttuurista moninaisuutta tukevaan koulutukseen oppilaitosten johdolle ja henkilöstölle. Koulutuksessa hyödynnetään toiminnallisia menetelmiä. Koulutuksen kehittämisessä tehdään yhteistyötä taiteen alan toimijoiden kanssa.*
32. *Kunnat tukevat moniammatillista yhteistyötä ja verkostoitumista sekä maahanmuuttajien kotoutumista, kielen oppimista ja osallisuutta tukevien opetusmenetelmien kehittämistä ja projektien toteuttamista.*
33. *Järjestetään kesäaikana ja vapaa-ajalla maahanmuuttajalapsille/-nuorille ja kantaväestön lapsille/nuorille yhteistä, maksutonta leiri- ja kerhotoimintaa.*
34. *Yhteisöllisyyden tukemiseen perehtyneet korkeakoulut ja oppilaitokset tuottavat erilaisia toimintamalleja, joilla kotoutujien kytkeytymistä lähiympäristönsä yhteisöihin tuetaan. Lisäksi tarjotaan kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvää koulutusta ja ohjausta kolmannen sektorin toimijoille.*
35. *Korostetaan ja tuetaan eri uskontokuntien välistä vuoropuhelua. Korkeakoulut tukevat vuoropuhelua tuottamalla yhteiskuntatieteen ja uskontotieteen yhteistä tietopohjaa eri uskontokuntien käytettäväksi.*
36. *Opetushallitus levittää hyviä toimintamalleja ja kokeilujen tuloksia sekä hankkeissa kehitettyjä tuki- ja oppimateriaaleja.*
37. *Opetus- ja kulttuuriministeriö levittää onnistumisia ja hyviä toimintamalleja turvapaikanhakijoiden keskuudessa tehdyn nuorisotyön- ja toiminnan hankkeista.*
38. *Opetus- ja kulttuuriministeriö selvittää viranomaisyhteistyönä, miten muissa Pohjoismaissa on tuettu maahanmuuttajien psykososiaalista integroitumista koulutusjärjestelmään ja nuorisotoimintaan.*
39. *Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee valtakunnallisia opiskelijajärjestöjä sekä paikallisia ylioppilas- ja opiskelijakuntia maahanmuuttajien ja vieraskielisten osallisuuden lisäämiseen tähtäävässä yhteisöllisessä toiminnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriö kannustaa mm. valtionapukriteereillä nuoriso- ja opiskelijajärjestöjä aktiiviseen inklusioon.*

### 3.4. Ohjauksen ja neuvonnan vahvistaminen

TE-toimisto käynnistää/tekee alkukartoituksen työttöminä työnhakijoina oleville maahanmuuttajille ja laatii heille (tarvittaessa) kotoutumissuunnitelman. Alkukartoituksen aikana selvitetään maahanmuuttajan aikaisempi koulutus, työhistoria, kielitaito sekä tarvittaessa muut työllistymiseen ja kotoutumiseen vaikuttavat seikat. Alkukartoituksen perusteella TE-toimisto arvioi henkilön koulutustarpeen ja ohjaa maahanmuuttajan työvoimakoulutuksena järjestettävään kotoutumiskoulutukseen tai omaehtoiseen koulutukseen. Kunta vastaa muiden kuin TE-toimiston asiakkaana olevien maahanmuuttajien alkukartoitusten ja kotoutumissuunnitelmien laatimisesta. TE-toimiston ja kunnan on myös seurattava kotoutumissuunnitelman toteutumista ja päivitettävä sitä tarvittaessa.

Tällä hetkellä maahanmuuttajille, turvapaikanhakijoille ja pakolaisille suunnattu koulutusneuvonta on hajallaan Opetushallituksen, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä erilaisten oppilaitosten ja korkeakoulujen internetsivuilla. Turvapaikanhakijoiden sekä pakolaisten lisääntynyt määrä on lisännyt viranomaiskyselyitä. Puutteellisen tai virheellisen tiedon perusteella turvapaikanhakijoilta on evätty opintomahdollisuuksia.

Toimenpide-esitykset:

40. *Myös kunnat hankkivat kaikille kotoutumisasiakkailleen lähtötasotestin, joka auttaa ohjaamaan henkilöt heille sopivimpaan koulutukseen.*
41. *Opetushallitus luo Opintopolkuun keskitetyn sivuston, joka kokoaa ja pyrkii vastaamaan turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten koulutukseen ja opiskeluun liittyviin keskeisiin kysymyksiin. Tätä sivua ylläpidetään ja kehitetään osana Opintopolkua.*
42. *Varmistetaan, että kaksikielisellä alueella tiedotetaan riittävästi myös ruotsinkielisestä kotoutumispolusta.*
43. *Opetus- ja kulttuuriministeriö vaikuttaa valtioneuvostotasolla siihen, että tuleviin EU:n rakennerahastojen hankehakuihin otetaan kansalaisjärjestökentän sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan yhdistävä, yhteinen erityisteema ”kulttuurisen moninaisuuden huomioiva yhteisöllisyyden kehittäminen”. Tavoitteena on vahvistaa maahanmuuttajien osallisuutta yhteiskunnassa sekä kansalaisyhteiskunnan ja järjestökentän valmiuksia vastata kulttuurisen moninaisuuden huomioivaan yhteisöllisyyden kehittämiseen.*

## 4. Taloudelliset vaikutukset

Suomen heikko taloustilanne ja julkisen talouden tasapainottaminen asettavat maahanmuuttajien kotouttamista edistävälle koulutuspolitiikalle tiukat taloudelliset reunaehdot. Viime vuosina julkisen talouden sopeuttamistoimet ovat kohdistuneet merkittävästi koulutukseen. Uusien toimien taloudellinen liikkumavara on vähäinen. Maahanmuuttajien koulutuksen määrärahalisäykset joudutaan tämän vuoksi toteuttamaan pääasiassa kohdentamalla rahoitusta uudelleen kehyksen puitteissa. Tämä edellyttää poikkihallinnollisen yhteistyön vahvistamista ja maahanmuuttajille suunnattujen koulutuspalveluiden uudistamista tehokkaammiksi ja vaikuttavammiksi.

Seuraavassa tarkastellaan tässä muistiossa esitettyjen toimien kustannusvaikutuksia.

### Kielitaidon kehittäminen

#### *Varhaiskasvatus*

Laajennetaan vieraskielisten suomen/ruotsin kielen opetukseen ja muuhun oppimisen tukeen tarkoitettua valtionavustusta koskemaan myös varhaiskasvatusta. Tavoitteena on, että kaikki vieraskieliset lapset osallistuvat varhaiskasvatukseen vähintään osa-aikaisesti.

Lisäkustannukset 4 milj.  
euroa/vuosi

*Esi- ja perusopetus sekä lukiokoulutus*

Pidennetään vieraskielisten suomi/ruotsi toisena kielenä -opetukseen ja muun opetuksen tukeen tarkoitettun valtionavustuksen enimmäisaikaa 8 vuoteen, jotta sen käyttöaika riittäisi nykyistä paremmin myös lukiokoulutukseen.

Lisäkustannukset 3,5–4 milj.  
euroa/vuosi

*Ammatillinen koulutus*

Opintojen aikainen kielenopetus, ohjaus ja muu tuki (mm. oppimisvalmiuksiin, tietotekniikkaan, matemaattisiin taitoihin ja elämäntilanteeseen liittyvät tuen tarpeet) varmistetaan ottamalla tämän kohderyhmän tarpeet huomioon rahoitusjärjestelmää uudistettaessa.

ei välittömiä kustannusvaikutuksia

*Korkeakoulut*

ei kustannusvaikutuksia

*Vapaa sivistystyö*

Kotoutumissuunnitelmaan sisällytetyistä vapaan sivistystyön koulutuksista ei peritä kurssimaksuja vuodesta 2018 lukien. Valtionosuus edellä mainituista koulutuksista on 100 %. Edellyttää vapaasta sivistystyöstä annetun lain (632/1998) muuttamista.

Lisäkustannukset 5,1 milj.  
euroa/vuosi

*Kotoutumiskoulutus*

ei kustannusvaikutuksia

*Kielitaidon osoittamismahdollisuudet*

Yleisten kielitutkintojen tutkintojärjestelmä digitalisoidaan. Uudistuksen suunnittelu käynnistetään välittömästi.

Kustannukset 1,7 milj. euroa  
(vuonna 2018 0,1 milj. ja vuosina  
2019–2022 0,4 milj./vuosi)

## Oppimistulokset

Tilastokeskus kehittää tutkintorekisteritietoja ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisen väestön osalta erillisellä tiedonkeruulla. Mahdollisesti täydentävät tiedonkeruut vuosittain.

Lisäkustannukset toteutustavasta riippuen n. 200 000–300 000 €. Mahdollisesti jatkossa 100 000 €/v.

## Osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistaminen

ei välittömiä kustannusvaikutuksia

## Ohjauksen ja neuvonnan vahvistaminen

Opetushallitus luo Opintopolkuun keskitetyn sivuston, joka kokoaa ja pyrkii vastaamaan turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten koulutukseen ja opiskeluun liittyviin keskeisiin kysymyksiin. Tätä sivua ylläpidetään ja kehitetään osana Opintopolkua.

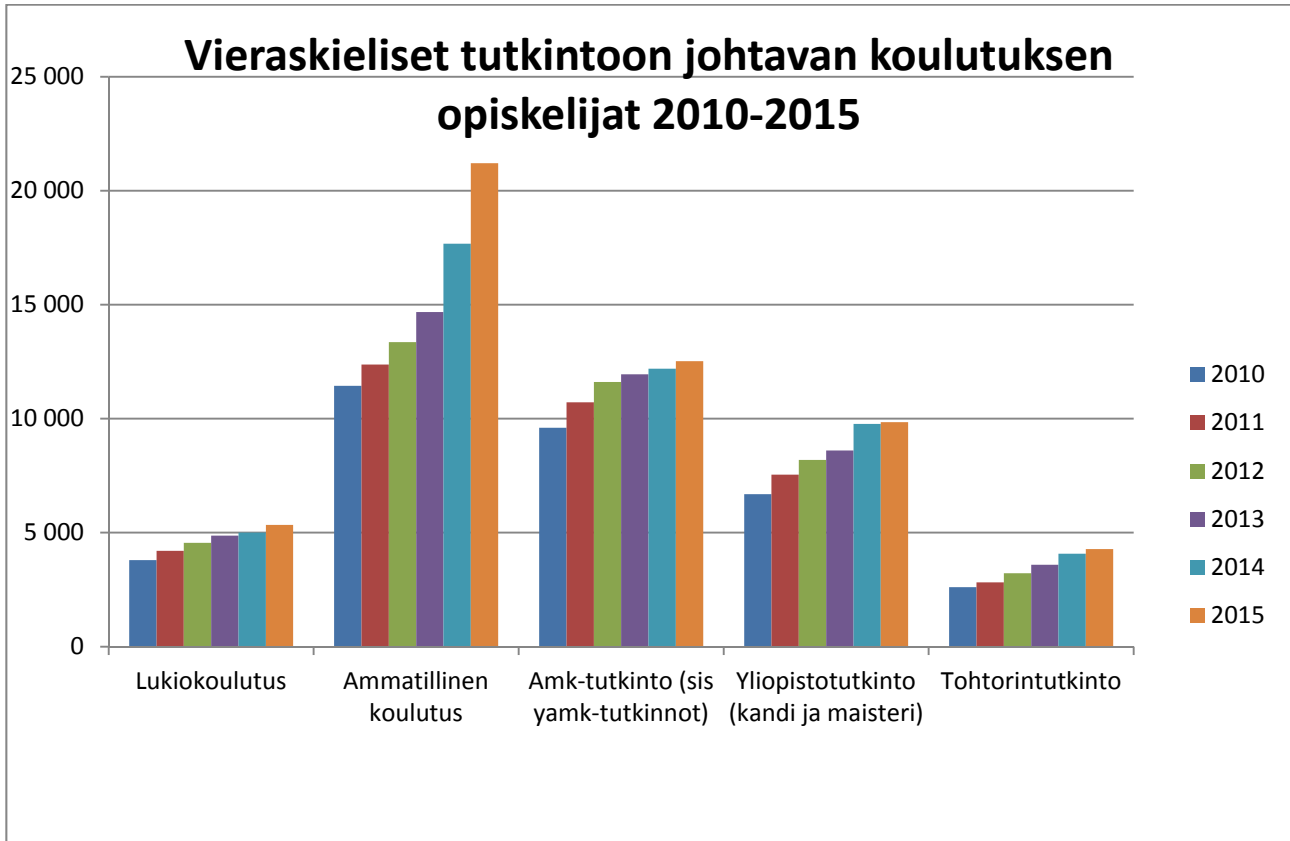
Lisäkustannukset noin 100 000 € ja ylläpitokustannukset n. 20 000€/v

## Esitysten lisäkustannukset yhteensä kehyskaudella

	2018	2019	2020	2021
Varhaiskasvatus, vieraskielisten valtionavustukset	4	4	4	4
Esi- ja perusopetus sekä lukiokoulutus, vieraskielisten valtionavustukset	3,5–4	3,5–4	3,5–4	3,5–4
Ammatillinen koulutus, Korkeakoulutus				
Vapaa sivistystyö	5,1	5,1	5,1	5,1
Kielitaidon osoittamismahdollisuudet, yleisten kielitutkintojen tutkintojärj. digitalisointi	0,1	0,4	0,4	0,4
Ohjauksen ja neuvonnan vahvistaminen, keskitetty sivusto	0,1	0,02	0,02	0,02
Oppimistulokset	0,3	0,1	0,1	0,1
<b>YHTEENSÄ</b>				

## Muut rahoitusmahdollisuudet

Selvitetään Erasmus+ -ohjelman ja muiden EU-lähteiden rahoitusmahdollisuudet tässä muistiossa osoitettujen kipukohtien ratkaisujen rahoittamiseksi.



Vieraskieliset tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijat 2010–2015. Lähde: Vipunen.

## Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi – kipupisteet ja toimenpide-esitykset

### TOIMENPITEIDEN TILANNEKATSAUS 15.2.2017

#### 3.1. Perusopetuksen päättövaiheessa maahan tulleet nuoret ja oppivelvollisuusiän ylittäneet

1. Selvitetään pikaisesti, onko perusopetuksen järjestäjillä riittävät valmiudet järjestää jo syksystä 2016 lukien tarvittava määrä perusopetusta tai perusopetukseen valmistavaa opetusta oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajille. Lisätään tarvittaessa aikuisten perusopetuksen järjestämislupien opiskelijamääriä.

*Kunnille sekä aikuisten perusopetusta järjestäville kuntayhtymille ja yksityisille perusopetuksen järjestäjille lähetettiin kysely, jonka avulla selvitettiin tilanne. Vastauksissa pyydettiin 29.2.2016 mukainen tilanne oppivelvollisten osalta ja aikuisten perusopetukseen valmistavan opetuksen ja aikuisten perusopetuksen osalta. Samalla tiedusteltiin suunnitteilla olevia opiskelijamääriä syksyille sekä valmiutta tarvittaessa lisätä niitä. Vastausprosentti oli kunnissa n. 80 % ja yksityisillä järjestäjillä ja kuntayhtymillä 58 %.*

*Opetushallitus järjesti koulutustilaisuuden 28.4., jossa informoitiin aikuisten perusopetuksen tarpeesta ja järjestämismahdollisuuksista ennen vuoden 2018 uudistusta. Opetushallitus on antanut kunnille ja muille opetuksen järjestäjille informaatio-ohjausta aikuisten perusopetuksesta.*

*Syyslukukauden 2016 alkuun mennessä yksityisten perusopetuksen järjestäjien paikkoja lisättiin hakemuksesta 420 paikkaa aikuisten perusopetukseen tai perusopetukseen valmistavaan opetukseen. Lisäykset ovat määräaikaista, pääsääntöisesti kolmen vuoden määräaika perusopetukseen valmistavalle opetukselle ja viiden vuoden määräaika aikuisten perusopetukselle. Marraskuussa 2016 myönnettiin 15 määräaikaista lisäpaikkaa 1.1.2017 voimaan tuleviksi.*

2. Toteutetaan aikuisten perusopetuksen uudistaminen siten, että tuntijako, opetussuunnitelman perusteet ja rahoitus uudistetaan. Aiemmin irrallinen työvoimakoulutuksena järjestetty luku- ja kirjoitustaidon opetus kytketään osaksi aikuisten perusopetusta. Opiskelijan henkilökohtaiset opintopolut rakennetaan tehokkaiksi ja tarpeen mukaisiksi osaamisen tunnistamisen kautta. Uusi aikuisten perusopetuksen tuntijako hyväksytään kesällä 2016, jonka jälkeen Opetushallitus antaa uudet aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Tavoitteena on muodostaa lisääntyneen maahanmuuton tarpeita vastaava, nykyisten erillään toteutettavien koulutusten päällekkäisyydet poistava ja koulutusta tehostava kokonaisuus, joka valmistuu vuonna 2017 ja otetaan käyttöön vuonna 2018. Varmistetaan uudistuksen yhteydessä, että käytettävissä on riittävästi osaavaa opetushenkilöstöä.

*Eduskunta hyväksyi perusopetuslain 46 §:n muutoksen 29.12.2016. Opetushallitus aloitti opetussuunnitelman perusteiden valmistelun syksyllä 2016, perusteluonnos on lausuntokierroksella 6.–28.2.2017. Opetushallitus vahvistaa uudet perusteet keväällä 2017 ja ne tulevat voimaan 1.1.2018.*

3. Opetussuunnitelman perusteet laaditaan siten, että niiden pohjalta laadittavat paikalliset opetussuunnitelmat ottavat huomioon erilaajuisesti ja erikoosteisesti eri kohderyhmien tarpeet. Aikuisten perusopetukseen sisällytetään tutustumisjaksoja työelämään. Mahdollistetaan joustavampi siirtyminen toisen asteen ammatilliseen koulutukseen siten, että perusopetuksen oppimäärän valinnaisiin opintoihin ohjataan sisällyttämään ammatillisia opintoja.

*Perusteluonnos uusiksi aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiksi on laadittu siten, että opinnot henkilökohtaistetaan ja kukin suorittaa oman henkilökohtaisen opiskelusuunnitelmansa mukaiset opinnot. Opiskelijan lähtötaso arvioidaan opintojen alkuvaiheessa. Eri vaiheille tuntijakoasetuksessa säädetty vähimmäiskurssimäärä ei velvoita kaikkien kurssien suorittamiseen, vaan asettaa tason, joka tulee kussakin opintojen vaiheessa saavuttaa. Opetuksen on tarkoitus mahdollistaa opiskelijan yksilöllinen ja joustava eteneminen.*

4. Tehostetaan perusopetuksen valmistavan opetuksen ja aikuisten perusopetuksen järjestämistä kytkemällä rahoitus nykyistä tarkemmin toteutuneen opetuksen määrään. Puretaan rahoitusjärjestelmän esteet opetuksen tehokkaalle käynnistämiseksi. Rahoituslain muutos tulee voimaan vuoden 2017 alusta.

*Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia on muutettu siten, että rahoitus tulee perusopetukseen valmistavasta opetuksesta läsnäolokuukausien mukaan ja aikuisten perusopetuksesta suoritettujen tai hankittujen kurssien mukaan. Uudistus tuli voimaan 1.1.2017.*

5. Selvitetään oikeuskanslerin päätöksen mukaisesti perusopetukseen valmistavan opetuksen opettajien kelpoisuuden määrittelyn ja opettajien lisäkoulutuksen tarve.
6. Selvitetään oikeuskanslerin päätöksen mukaisesti, tulisiko perusopetuslakiin sisällyttää velvollisuus järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta ottaen huomioon myös kansainvälisistä sopimuksista johtuvat velvoitteet taata jokaiselle lapselle oikeus perusopetukseen. Lisäksi selvitetään, miten maahanmuuttajalasten ja -nuorten osalta oppilashuoltoa ja muita opetuksen tukitoimia voidaan tehostaa.
7. Pidennetään työttömyysetuudella tuetun omaehtoisen koulutuksen tukiajan kestoja sellaisissa tapauksissa, jossa perusopetuksen suorittaminen jäisi muutoin kesken. Muutetaan opintotukilakia siten, että oppivelvollisuusiän ylittäneet ja aikuisten perusopetukseen osallistuvat voivat saada opintotukea päätoimisiin perusasteen opintoihin.

*Lakia julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta on muutettu siten, että opintojen muodostama kokonaisuus voidaan tukea enintään 48 kuukauden ajan, jos opintojen tavoitteena on perusopetuksen oppimäärän suorittaminen. Lainmuutos tuli voimaan 1.1.2017.*

### 3.2. Traumatisoituneet oppilaat ja opiskelijat, opiskeluhuolto ja tuki

8. Oppilaitoksissa annetaan oppilaan oikeuksista ja käytettävissä olevista oppilashuoltopalveluista ymmärrettävästi tietoa oppilaille ja huoltajille sekä opiskelijoille varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa, perusopetuksessa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Tarvittaessa käytetään tulkkauk- ja käännöspalveluita. Opetushallitus laatii tukimateriaalin oppilas- ja opiskelijahuoltoon ja oppilaitosten turvallisuuteen liittyvistä seikoista.

*Opetushallituksen internetsivuille laadittiin syksyllä 2015 ohjeistus ”Jokaisella oikeus turvalliseen koulupäivään – turvapaikanhakijoiden huomioiminen oppilashuollossa”. Se löytyy osoitteesta: [http://oph.fi/ajankohtaista/verkkouutiset/101/0/jokaisella\\_oikeus\\_turvalliseen\\_koulupaivaan\\_turvapaikanhakijoiden\\_huomioiminen\\_oppilashuollossa](http://oph.fi/ajankohtaista/verkkouutiset/101/0/jokaisella_oikeus_turvalliseen_koulupaivaan_turvapaikanhakijoiden_huomioiminen_oppilashuollossa). Aiheesta on tuotettu myös laajempi tukimateriaali yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa ja se tulee Opetushallituksen sivuille keväällä 2017.*

9. Opetushallitus kohdentaa opetustoimen henkilöstökoulutusta opiskeluterveydenhuollon henkilökunnalle sekä opetushenkilökunnalle traumaattisia kokemuksia kohdanneiden tunnistamiseen, kohtaamiseen sekä edelleen ohjaukseen. Hyödynnetään tutkimustietoa sekä Helsingin Diakonissalaitoksen Kidutettujen kuntoutuskeskuksen ja Oma tie -projektin kokemuksia.

*Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutuksen 2016 valtionavustushaussa kaikki koulutushakemukset, joissa koulutuksen/koulutusosion teemana oli traumatisoituneet oppilaat ja opiskelijat sekä heidän kohtaamisessa/tukemisessa tarvittava osaaminen, saivat myönteisen avustuspäätöksen. Avustusta myönnettiin edellä mainituille hankkeille 142 880 euron edestä.*

10. Varmistetaan riittävä osaaminen vieraskielisten oppilaiden oppimisvaikeuksien tunnistamiseen.  
11. Opetus- ja kulttuuriministeriö laatii selvityksen eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolain toteutumisesta kevätistuntokaudella 2018. Selvityksessä otetaan huomioon erityisesti maahanmuuttajataustaisten oppilaiden saamat palvelut.

### 3.3. Pitkät reitit koulutukseen ja työelämään

12. Nopeutetaan oleskeluluvan saaneiden koulutuspolkuja madaltamalla kotoutumiskoulutuksen ja sitä seuraavien koulutusten raja-aitoja. Korkeakouluopintoja tai ammatillisia opintoja suorittaneet ohjataan mahdollisimman nopeasti heille tarkoituksenmukaiseen täydentävään koulutukseen. Ohjauksessa hyödynnetään nykyistä paremmin koulutusorganisaatioiden asiantuntemusta.
13. Kotoutumiskoulutuksen keskeisenä, kaikille yhteisinä sisältöinä ovat kieliopinnot, suomalainen yhteiskunta ja työelämä sekä kouluttautumismahdollisuudet. Näiden yhteisten opintojen jälkeen opinnot eriytyvät kohderyhmittäin tavoitteena mahdollisimman nopea integroituminen tavallisiin opetusryhmiin. Koulutus suunnitellaan siten, että ensimmäisen moduulin lopussa voidaan suorittaa yleisten kielitutkintojen suomen/ruotsin kielen perustason testi. Tämän jälkeen koulutus henkilökohtaistetaan siten, että peruskielitaitoa tarvitsevat saavat kielikoulutuksen 2–4 moduulit, muille tarjotaan esimerkiksi ammattialapainotteisesti



suuntautunutta kielenopetusta, ohjattua työ-/kieliharjoittelua, verkko-opetusta jne. Kotoutumiskoulutuksen moduulien mukaisia tai vastaavia opintoja voi aloittaa jo vastaanottokeskuksissa. Tässä hyödynnetään opettajien ammattitaitoa.

*(Toimenpiteet 12.–13.)*

*Kotoutumiskoulutukseen on valmisteltu vaihtoehtoisia toteutusmalleja työ- ja elinkeinoministeriö-/Opetushallitus-yhteistyönä. Mallit on julkaistu kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden liitteinä 3/2016. Malleihin on sisällytetty oleskeluluvan saaneille suunnattu orientoiva jakso, jonka suorittaminen on mahdollista aloittaa jo vastaanottokeskuksessa kuntapaikan odotusaikana. Työ- ja elinkeinoministeriö on tiedottanut uusista malleista 13.4.2016 sekä ohjeistanut ELY-keskuksia ja TE-toimistoja mallien käyttöönotosta 13.4.2016 lähteneellä kirjeellä. Uudet mallit huomioidaan välittömästi ELY-keskusten koulutushankinnoissa.*

*ELY-keskuksia ja TE-toimistoja on myös informoitu maahanmuuton vastuukorkeakoulutoiminnan pilottihankkeiden käynnistymisestä (SIMHE).*

*Kotona Suomessa -toimenpid kokonaisuuden (TEM, ESR TL3) käynnistyneissä pilottihankkeissa kehitetään opintoihin ja työelämään siirtymistä tukevaa alkuvaiheen palvelukokonaisuutta. Kokonaisuus sisältää myös tiiviin alkuvaiheen koulutusmoduulin. Kotona Suomessa -toimenpid kokonaisuuden 31.3.2016 päättyneessä valtakunnallisessa haussa haettiin ESR-projekteja innovatiivisten mallien kehittämiseksi kotoutumiskoulutusta seuraaviin nivelvaiheisiin.*

14. Korkeakoulut osallistuvat varhaisessa vaiheessa korkeakoulutettujen maahanmuuttajien osaamisen tunnistamiseen sekä ohjaamaan henkilöitä jatkokoulutukseen ja työelämään. Vastuukorkeakoulutoiminnan pilotit käynnistetään Metropolia ammattikorkeakoulussa ja Jyväskylän yliopistossa tammi-helmikuussa 2016. Vastuukorkeakoulutoiminnan tavoitteena on nopeuttaa ja sujuvoittaa maahan tulleiden ja maassa jo olevien kansainvälisten henkilöiden korkeakouluopintoihin pääsyä. Vastuukorkeakoulut tuntevat alueen ja koko valtakunnan tutkinto- ja täydennyskoulutusmahdollisuudet ja osaavat ohjata henkilöt oikeille koulutuspoluille. Vastuukorkeakoulut toimivat yhteistyössä Opetushallituksen, vastaanottokeskusten sekä TE-toimistojen kanssa. Pilottitoiminnan tavoitteena on löytää valtakunnallisesti toimiva malli, joka olisi sovellettavissa muihinkin korkeakouluihin.

*Vastuukorkeakoulutoiminta (Supporting Immigrants in Higher Education in Finland (SIMHE)). käynnistyi vuoden 2016 alussa. Vastuukorkeakoulut toimivat aktiivisesti alueillaan. Toimintaa ohjataan ohjausryhmällä, jossa korkeakoulujen lisäksi edustus Opetushallituksesta ja työ- ja elinkeinoministeriöstä.*

*Helsingin ja Turun yliopistot, Karelia- ja Oulun ammattikorkeakoulut liittyivät vastuukorkeakouluverkostoon vuoden 2017 alusta lähtien.*

15. Vieraskielisen koulutuksen opiskelijavalintoja kehitetään ottaen huomioon maahanmuuttajataustaisten pääsymahdollisuudet korkeakoulutukseen.

16. Tutkintojen tunnustamistyöhön Opetushallitukseen kohdennetaan lisäresursseja eri tahoilta tulevien lisääntyvien tiedustelujen, hakemusmäärien sekä hakemusten edellyttämän suuren työmäärän vuoksi. Tutustutaan kansainvälisiin maahanmuuttajien osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen malleihin tapauksissa, joissa hakija ei syystä tai toisesta pysty todistamaan osaamistaan tutkintotodistuksella. Ulkomailla hankitun ammatillisen osaamisen tunnustamiseen ja tunnustamiseen kehitetään valtakunnallisia malleja ja toimintatapoja.

*Huomioitu kehyksessä. Opetushallitus verkottunut kansainvälisesti hyvin ja Opetushallituksen edustaja on mukana vastuukorkeakoulujen ohjausryhmässä, jossa kansainvälisten hyvien käytäntöjen lisäksi valtakunnallisia malleja selvitetään.*

*Työ- ja elinkeinoministeriö kartoittaa ELY-keskuksille suunnatulla kyselyllä osaamiskartoitusten hankintojen tilannetta ja eri alueilla käynnissä olevien osaamiskartoitusten menetelmiä ja kohderyhmiä. Tiedot käytettävissä 5/2016.*

17. Selvitetään ammattikorkeakouluissa tarjottavien valmentavien opintojen vaikutusta tutkintotavoitteiseen koulutukseen sisäänpääsyyn. Arvioinnin yhteydessä kiinnitetään huomiota erityisesti korkeakouluopintoihin etenemisen esteisiin. Identifioitujen ongelmakohtien pohjalta luodaan valmentavien opintojen suositukset korkeakouluille. Selvitetään, ja tarvittaessa avataan, maahanmuuttajien valmentavan koulutuksen käyttömahdollisuudet korkeakouluopintojen aikaisina integroituna kieliopintoina. Varmistetaan se, että ammattikorkeakoulujen valmentavan koulutuksen tarjonta on riittävää ja aloittaisesti kattavaa. Lisätään kieliopintoja valmentavan koulutuksen sisällä siten, että opintojen jatkaminen korkeakoulussa helpottuu. Korkeakoulut huolehtivat siitä, että ammattikorkeakoulujen valmentava koulutus toimii jatkossakin väylänä myös yliopisto-opintoihin.

*Tietopohja valmentavien koulutuksen vaikutuksesta tutkintotavoitteiseen koulutuksen sisäänpääsyyn selvitetty Virta-tietovarannon kautta. Arviointi sisältyy Koulutuksen arviointineuvoston selvitykseen maahanmuuttajien integroitumisesta suomalaiseen koulutusjärjestelmään.*

18. Lisätään ja uudistetaan tulkki- ja kääntäjäkoulutusta, laajennetaan tarvittaessa kielivalikoimaa ja lisätään täydennyskoulutusta.

*Helsingin yliopistossa käynnistyy syksyllä 2017 somalin kielen tutkintokoulutus sekä somalia äidinkielenään että sitä vieraana kielenä opiskeleville. Pilottiryhmä käynnistyi keväällä 2016.*

*Opetushallituksen yhteyteen perustettiin 1.4.2016 oikeustulkki- ja kääntäjäkoulutusta, jonka tehtävänä on ylläpitää oikeustulkki- ja kääntäjäkoulutusta.*

19. Jos kotoutumiskoulutukseen osallistuvalla on alle kouluikäisiä lapsia, huolehditaan siitä, että lapsille tarjotaan varhaiskasvatuspaikka.

### 3.4. Ammatilliseen koulutukseen pääsy ja koulutussopimus

20. Lisätään maahanmuuttajille suunnattua ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa koulutusta sekä tutkintotavoitteista koulutusta, erityisesti näyttötutkintoja ja siihen kytkeytyvää opiskeluvalmiuksia parantavaa koulutusta. Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa koulutusta laajennetaan tarvittaessa uusille koulutuksen järjestäjille.

*Otettu huomioon kehyksessä.*

21. Kevään 2016 aikana käynnistetään pilottihankkeita, joissa koulutussopimusmallia kehitetään soveltumaan erityisesti maahanmuuttajien tarpeisiin. Pilottihankkeista saatuja kokemuksia hyödynnetään ammatillisen koulutuksen lainsäädännön uudistamisessa.

*Pilottihankkeita koskeva haku oli toukokuussa 2016. Osana Nuorten oppisopimuskoulutusta ja työpaikalla tapahtuvaa oppimista on käynnistynyt turvapaikan saaneiden maahanmuuttajien oppisopimuskoulutuksen ja työssäoppimisen kehittämishankkeita.*

22. Ammattiosaajan työkykypassia kehitetään maahanmuuttajien tarpeisiin soveltuvaksi.

### 3.5. Suomen/ruotsin kielen taidon puutteelliset täydentämismahdollisuudet

*ESR-rahoitteisen Taito-ohjelman yhtenä painopisteenä 1.10.2016 päättyneellä hakukierroksella oli maahanmuuttajien perustaitojen kehittäminen, erityisesti kohdistuen luku- ja kirjoitustaidon kehittämiseen.*

23. Edistetään lasten osallistumista varhaiskasvatukseen suomen /ruotsin kielen taidon kehittymisen varmistamiseksi ja tuetaan lasten suomen / ruotsin kielen oppimista varhaiskasvatuksessa. Perheen kotoutumissuunnitelmaan liitetään aina perheen alle kouluikäisten lasten varhaiskasvatuksen ja/tai esiopetuksen järjestäminen ja painotetaan kielenopiskelun merkitystä.

*Opetushallitus antoi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet syksyllä 2016. Perusteissa on linjattu aiempaa Stakesin suositusta vahvemmin vieraskielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimiseen liittyvät tavoitteet.*

24. Tuetaan varhaiskasvatuksen kerhotoiminnan järjestämistä jo vastaanottokeskuksissa ja edistetään avointen varhaiskasvatuspalveluiden tarjontaa kunnissa. Vastaanottokeskusten ohjaajien rekrytoinneissa huomioidaan opetuksen tarpeet.
25. Mahdollistetaan ammatilliseen tutkintotavoitteiseen koulutukseen nyt vaadittavasta B1.1-kielitaitotasosta joustaminen ottaen huomioon, että kotoutumiskoulutuksen päättävistä vain noin neljännes saavuttaa tämän kielitaitotason. Opintojen aikaista suomen tai ruotsin kielen opetusta ja ohjauksellista tukea vahvistetaan. Kielenopetusta integroidaan osaksi muuta opiskelua ja työpaikalla tapahtuvaa opiskelua.

*Kielen opetuksen ja työpaikalla tapahtuvan oppimisen yhdistäminen on huomioitu kotoutumiskoulutuksen uusissa toteutusmalleissa. Työ- ja elinkeinoministeriö on valmistellut vaikuttavuusinvestointimallilla (SIB) toteutettavaa maahanmuuttajien nopean työllistymisen kokeilua, jossa kehitetään myös työntekoa ja koulutusta joustavasti yhdistäviä malleja. Vaikuttavuusinvestointihankkeen hallinnoijan kilpailutus päättyy 9.5.2016.*

*CIMO on jakanut ammatillisille oppilaitoksille lisenssejä OLS for refugees -kielivalmennustyökalun käyttöön. Ks. kohta 28.*

*Kielenopetuksen integrointia ammatilliseen koulutukseen toteutetaan vuonna 2017 käynnistyvässä Maahanmuuttajien ammatillinen koulutus -ohjelmassa.*

26. Ammattikorkeakoulujen valmentavassa koulutuksessa mahdollistetaan kielitaidon kehittyminen ainakin tasolle B2.2. asti sen varmistamiseksi, että opiskelija pystyy valmentavan koulutuksen jälkeen opiskelemaan tutkintotavoitteisessa koulutuksessa. Lisäksi on huomioitava, että valmentavien opintojen laajuuden on oltava sellainen, että opinnot tosiasiallisesti edistävät opiskelijoiden pääsyä korkeakouluun.
27. Korkeakoulujen valmius tarjota suomen ja ruotsin kielen opetusta kansainvälisille opiskelijoilleen ja maahanmuuttajille kartoitetaan keväällä 2016.

*Selvitys julkaistiin toukokuussa:*

*[https://www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/tutkimus/julkaisut/pdf-](https://www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/tutkimus/julkaisut/pdf-julkaisut/kotimaistenkieltenkoulutustarjonta)*

*[julkaisut/kotimaistenkieltenkoulutustarjonta](https://www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/tutkimus/julkaisut/pdf-julkaisut/kotimaistenkieltenkoulutustarjonta) . Selvityksen perusteella havaitut ongelmakohdat (esim. vaativimpien kurssien tarjonnan vähyys) on nostettu esiin korkeakoulujen sopimusneuvotteluissa 2016.*

28. Korkeakoulut järjestävät suomen ja ruotsin kielen intensiivikursseja vieraskielisille opiskelijoilleen ja turvapaikanhakijoille. Kursseja tarjotaan myös lukukausien ulkopuolisena aikana sekä päivä- ja iltatoteutuksena.

*Asia käsiteltiin korkeakoulujen vararehtoreiden tapaamisessa marraskuussa 2016.*

*CIMO on jakanut suomalaisille korkeakouluille ja ammatillisille oppilaitoksille tähän mennessä reilut 2 200 lisenssiä OLS for refugees -kielivalmennustyökalun käyttöön. Kielivalmennukseen osallistuneiden opiskelijoiden määrä on toistaiseksi kuitenkin pieni (alle 100). Kyseessä on Erasmus+ -rahoituksella kehitetty virtuaalinen kielivalmennustyökalu. Suomen kieli on tulossa työkalun kielivalikoimaan kesällä 2017. Korkeakoulut ja ammatilliset oppilaitokset voivat jakaa OLS-lisenssejä sekä oppilaitoksissa ja korkeakoulussa kirjoilla oleville turvapaikanhakijoille että sellaisille turvapaikanhakijoille, jotka eivät opiskele korkeakoulussa. Vuoden 2017 alusta lähtien OLS for refugees -kielivalmennustyökalun kohderyhmä laajeni kattamaan kaikki hiljattain saapuneet maahanmuuttajat.*

29. Opettajien peruskoulutukseen sisällytetään riittävästi kielitietoiseen opetukseen valmentavia opintoja. Nykyisille opettajille järjestetään täydennyskoulutusta.

*Kielitietoisuus oli yksi opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutuksen 2016 painopisteitä. Haetuista hankkeissa 8:ssa kielitietoisuus oli mukana ainakin osana koulutusta, ja rahoitusta myönnettiin 3 koulutushankkeelle, jossa koulutetaan yhteensä 440 opettajaa. Koulutuksiin haettiin yhteensä 452 993 euroa ja myönnettiin 95 000 euroa. Koulutuksia järjestetään Turussa, Raumalla ja Jyväskylässä. Myös useat monilukutaitokoulutukset sivuavat kielitietoisuusteemaa ja kulttuurista lukutaitoa.*

30. Edistetään äitien mahdollisuutta osallistua kielikoulutukseen järjestämällä kielikoulutusta niin, että samalla kun äidit osallistuvat kielikoulutukseen lapsille järjestetään varhaiskasvatusta.

*Kotona lapsiaan hoitavien vanhempien koulutusmalleja on selvitetty (Uudenmaan ELY/Kotona Suomessa -hanke); selvitys valmistuu 4/2016.*

*Palveluiden ulkopuolelle jäävät ml. kotiäidit ovat erityisenä kohderyhmänä useassa Kotona Suomessa -pilottihankkeen alkuvaiheen palvelukokonaisuudessa.*

31. Levitetään tehokkaasti tietoa itsenäisen opiskelun mahdollistavista digitaalisista suomen ja ruotsin kielen oppimateriaaleista (mm. kotisuomessa.fi). Kehitetään adaptiivinen opiskelumateriaali/peli kielen oppimiseen.

*Opetushallitus on tuottanut esitteen itsenäisen opiskelun mahdollistavista digitaalisista suomen kielen oppimateriaaleista. Vastaava esite on tehty myös ruotsin kielen oppimateriaaleista. Uuden adaptiivisen opiskelumateriaalin/pelin kehittäminen suomen kielen oppimiseen on käynnissä. Kotisuomessa.fi-palvelu on päivitetty ja siitä on tehty mobiililaitteille soveltuva versio, joka otetaan käyttöön huhtikuussa 2017.*

### 3.6. Opettajatarve ja maahanmuuttajataustaisten opettajien vähäisyys

32. Selvitetään suomi/ ruotsi toisena kielenä -opettajien resurssimäärä ja kelpoisuustilanne. Mikäli selvityksessä ilmenee puutteita, lisätään koulutus- ja täydennyskoulutusmääriä.

*Selvitetään Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan TEAS-hankkeena.*

33. Selvitetään edellytykset ja resurssit oppilaan oman äidinkielen ja uskonnon opetukseen. Tarvittaessa lisätään koulutusmääriä (<100 henkilöä) ja laajennetaan kieli- tai uskontovalikoimaa. Lisätään täydennyskoulutusmahdollisuuksia näillä aloilla.

*Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutuksessa myönnettiin rahoitus Jyväskylässä järjestettävälle koulutukselle, jossa tavoitteena on lisätä erityisesti oman äidinkielen opettajien pedagogista osaamista.*

*Selvitetään Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan TEAS-hankkeena.*

34. Specima-koulutus vakinaistetaan ja liitetään osaksi korkeakoulujen ohjausmekanismia. Pätevöittävää Specima-koulutusta tarvitaan erityisesti opettajan pedagogisiin opintoihin, suomen ja ruotsin kielen opetukseen maahanmuuttajataustaisille, luokanopettajille, aineenopettajille (mm. oman uskonnon ja oman äidinkielen opettajille), varhaiskasvatuksen henkilöstölle, opinto-ohjaajille, erityisopettajille sekä ammatillisen koulutuksen tarpeisiin.

*Specima-koulutuksesta ei ole tehty vakinaistamispäätöstä. Maahanmuuttajataustaisen ja maahanmuuttajien opetuksessa toimivien opetustoimen Specima-täydennyskoulutus sisältyy Turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien integrointia koskevaan erityisavustushakuun.*

35. Maahanmuuttajataustaisten opettajien rekrytointia lisätään. Tämä heijastaisi toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia ja kulttuurista monimuotoisuutta.

### **3.7. Kotiäitien ja muiden koulutuksen ulkopuolella olevien koulutusmahdollisuuksien vähäisyys**

36. Vahvistetaan maahanmuuttajaperheiden ohjausta osana sosiaali- ja terveysministeriön lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaan sisältyvien perhekeskusten toimintaa. Perhekeskukset tarjoavat perheille ja lapsille avoimen kohtaamispaikan, jossa edistetään turvapaikanhakijoiden tietoisuutta palvelujärjestelmästä, erityisesti äitien mukanaoloa vahvistaen. Perhekeskuksissa annetaan muiden palveluiden ohella palveluohjausta maahanmuuttajataustaisille perheille kunnan varhaiskasvatus- ja opetuspalveluista. Perhekeskuksiin voidaan järjestää tarvittavat tulkkauspalvelut.

*Sosiaali- ja terveysministeriön Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa huomioidaan muun muassa maahanmuuttajaperheet ja näiden palveluiden erityispiirteet muutosohjelmassa. Muutosohjelman mukaisesti perhekeskustoimintamalli tarjoaa muun muassa maahanmuuttajien matalan kynnyksen tuelle ja verkostojen luomiselle hyvän perustan. Paikallisesti voidaan sopia myös etenkin palvelujen ulkopuolelle jäävien nuorten palveluiden kokoamisesta perhekeskuksiin. Muutosohjelman valmistumisen jälkeen sosiaali- ja terveysministeriö on aloittanut muutosohjelmaan liittyvien syventävien projektisuunnitelmien valmistelun. Keskeisinä kokonaisuuksina projektisuunnitelmissa tämän osalta ovat mm. Turvapaikanhakijoiden ja maahanmuutto-suunnitelma sekä Matalan kynnyksen palvelujen verkostoiminen (perhekeskustoimintamalli)-suunnitelma. Molemmissa työryhmissä on opetus- ja kulttuuriministeriön edustus.*

37. Parannetaan mahdollisuuksia suorittaa perusopetusta tai sen osia perhetilanteeseen sopivalla tavalla.

*Hallituksen esitys opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta sisältää aiempaa paremmat mahdollisuuden suorittaa osia aikuisten perusopetuksesta.*

38. Hyödynnetään vapaan sivistystyön mahdollisuudet. Vapaan sivistystyön opintoseteleitä suunnataan maahanmuuttajataustaisille niin, että heitä kannustetaan osallistumaan vapaan sivistystyön normaalitarjonnassa oleville kursseille.

*Vapaan sivistystyön maahanmuuttajakoulutuksen tilanne selvitettiin ja tiedot julkistettiin keväällä 2016.*

39. Järjestetään kirjasto- ja kulttuuripalveluiden piirissä erityisiä lukupiirejä kotiäideille ja vanhuksille.
40. Vahvistetaan koulutus-, työnhaku- ja uraohjausneuvontaa internet- ja puhelinpalveluina maahanmuuttajien äidinkielellä (TE-hallinnon asiakaspalvelu).
41. Tuetaan vapaaehtoistyötä (mm. Luetaan yhdessä).

*Työ- ja elinkeinoministeriö on myöntänyt vuodelle 2016 järjestöavustusta (yht. 800 000 €) 11 hankkeelle vapaaehtoistyön koordinoimiseen ja paikallisten yhdistysten osaamisen kehittämiseen. Opetushallitus luovutti syksyllä 2015 oppimateriaalia vastaanottokeskuksissa annettavaa kielenopetusta varten eri puolille maata vastaanottokeskusten tarpeiden mukaisesti*

42. Luodaan paikallisesti matalan kynnyksen kieliryhmiä, joissa maahanmuuttajat voivat kokoontua opiskelemaan kieltä ja kulttuuria yhdessä natiivipuhujien kanssa esimerkiksi jonkin harrastuksen parissa. Ryhmiä voi rakentaa esimerkiksi koulutuksen yhteyteen tai kolmatta sektoria hyödyntäen (esim. äiti-lapsi-ryhmätoiminta).

*Kunnat ovat perustaneet matalan kynnyksen kielenopiskeluryhmiä mm. kirjastojen yhteyteen.*

### 3.8. Kulttuuriset ristiriidat oppilaitoksissa

43. Oppilas- ja opiskelijakunnat pyrkivät toiminnassaan aktiivisesti lisäämään maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta oppilaitoksen/korkeakoulun toiminnassa. Tuotetaan toimintaa tukevaa materiaalia.

*Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry:n vetämän Working Group on Immigration and Ethnic Minorities -työryhmän (kattojärjestönä European Students' Union) käsikirja/ohjeistus kansallisille opiskelijaliitoille julkaistaan kesäkuun lopussa. Käsikirjassa annetaan vinkkejä opiskelijajärjestöille siitä, kuinka järjestöt voivat edistää maahanmuuttajien ja muiden etnisten vähemmistöjen (esim. romanit) osallisuutta omassa toiminnassaan ja ylipäätään korkeakoulutuksessa. Vaikka ohjeistus on suunnattu ensisijaisesti kansallisille opiskelijajärjestöille, se soveltuu myös paikallisen työn pohjaksi. Työryhmä on toiminut vuodesta 2010.*

44. Oppilaitokset/korkeakoulut tukevat/edistävät opiskelijakuntatyötä, toimivaa tutortoimintaa ja kouluissa tehtävää nuorisotyötä sekä varmistavat säännöllisen ja koko opiskeluajan jatkuvan ryhmäyttämisen toteutumisen.

45. Kasvatus- ja opetushenkilöstön peruskoulutuksessa vahvistetaan monikulttuurisuusopintoja kaikille yhteisinä tutkintoon sisältyvinä opintoina. Kasvatus- ja opetushenkilöstölle järjestetään lisä- ja täydennyskoulutusta. Varmistetaan monikulttuurisuustyötä tukevan oppi- ja muun materiaalin saatavuus.

*Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutuksen 2016 painopisteitä yksi oli kulttuurinen moninaisuus. Haetuista hankkeissa 10:ssa, joista 5 sai rahoituksen.*

*CIMO tukee Erasmus+ -rahoituksella opettajien täydennyskoulutuksen kehittämishankkeita, jotka keskittyvät monikulttuurisuuteen. Esimerkkinä Helsingin kaupungin Opetusviraston ja Helsingin yliopiston yhteinen hanke EDINA – Education of International Newly Arrived migrant Pupils, jossa tuotetaan malleja vasta maahan muuttaneiden koululaisten opetuksen järjestämiseen yhdessä belgialaisten ja hollantilaisten kumppaneiden kanssa.*

*Opetushallitus on koonnut kouluja ja oppilaitoksia varten oppaan ”Rakentavaa vuorovaikutusta - demokraattisen osallisuuden vahvistaminen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ennaltaehkäisy”, joka ilmestyy verkkojulkaisuna keväällä 2017. Opetushallitus on myös kehottanut kouluja ja oppilaitoksia viettämään Satakielipäivää, jonka tarkoituksena on tukea kulttuurista moninaisuutta ja kielitietoisuutta kouluissa Suomen 100-vuotisjuhlavuonna. Satakielipäivä tarjoaa mahdollisuuden tarkastella globalisaation ja kansainvälisen muuttoliikkeen vaikutuksia muuttuneeseen ja monimuotoistuvaan ympäristöömme.*

46. Kootaan yhteen hyväksi todettuja käytäntöjä oppilaitoksen yhteisöllisyyden vahvistamiseksi käynnistämällä opiskelijajärjestöjen, ylioppilaskuntien, opetus- ja kulttuuriministeriön ja koulutuksen järjestäjien välinen yhteistyöfoorumi. Varmistetaan osallistumismahdollisuudet myös verkon välityksellä.
47. Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO kokoaa yhteen niin Erasmus+ -ohjelmassa kuin edeltävällä EU-ohjelmakaudella kehitettyjä hyviä käytäntöjä kevään 2016 kuluessa oppilaitosten ja nuorisosektorin toimijoiden hyödynnettäväksi. Edelleen tuetaan oppilaitoksia ja nuorisosektorin toimijoita Erasmus+ -ohjelman uusien rahoitusmahdollisuuksien hyödyntämisessä.

*EU-rahoitusmahdollisuuksista, erityisesti kevään 2016 erillishauista Erasmus+ - ja Luova Eurooppa -ohjelmissa, on tiedotettu kohdennetusti eri kohde- ja sidosryhmille. Niin oppilaitoksille kuin nuoriso-, liikunta- ja kulttuurisektorin toimijoille on järjestetty verkostoitumista ja hyvien käytäntöjen jakamista tukevia tilaisuuksia eri puolilla maata. Cimo.fi -verkkopalveluun on avattu teemaverkkosivu, jossa hyviä käytäntöjä ja kokemuksia (artikkelit, videot) esitellään. [http://www.cimo.fi/ohjelmat/erasmusplus\\_ohjelma-osio/eu\\_tuki\\_maahanmuuttajien\\_integroimiseksi](http://www.cimo.fi/ohjelmat/erasmusplus_ohjelma-osio/eu_tuki_maahanmuuttajien_integroimiseksi)*



### 3.9. Vuoropuhelun puute eri uskontokuntien välillä

48. Avataan vuonna 2016 haettavaksi uusi avustuspääräraha uskontojen välisen vuoropuhelun tukemiseen.

### 3.10. Maahanmuuttajien vähäinen osallisuus vapaa-ajantoiminnassa

49. Vahvistetaan taidelaitosten sekä muiden taide- ja kulttuurialan toimijoiden turvapaikanhakijoille ja maahanmuuttajille suunnattua, kotoutumista edistävää taide- ja kulttuuripalvelujen tarjontaa.

*Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) kautta vuosittain yhteisöjen monikulttuurisuutta ja rasminvastaisuutta Suomessa edistävää toimintaa ja hankkeita sekä ammattitaitelijoiden ja työryhmien monikulttuurisuutta edistävien hankkeiden toteutusta.*

*Vuonna 2016 Taike jakoi 660 000 € avustuksina monikulttuurisille yhteisöille ja 105 000 € apurahoina taiteilijoille ja työryhmille. Apurahahakemukset arvioi Taiken monikulttuurisuusjaosto. Lisäksi myönnettiin 30 000 €:n kehittämISRaha Suomessa asuvien ja maahanmuuttajataiteilijoiden yhteistyötä edistävälle hankkeelle ”Kohtaamispaikka taide”. Taikkeen on v. 2016 rekrytoitu kaksi läänintaiteilijaa, joiden toimenkuvana on monikulttuurisuuden edistäminen. Taike teki myös kyselyyn perustuneen selvityksen Suomeen pakolaisina ja turvapaikanhakijoina vuosina 2011–2016 saapuneista taiteilijoista.*

50. Lisätään yhteisöllistä ja luovaa eri taiteen lajeihin liittyvää vapaa-ajan toimintaa, joka tukee kotoutumiseen tarvittavaa ihmisten välistä kohtaamista, yhdessä tekemistä sekä tutustuttaa maahanmuuttajat suomalaiseen kulttuuriin.

*(Toimenpiteet 49.–50.)*

*Opetus- ja kulttuuriministeriö yhteistyössä Taiken, Suomen kuntaliiton ja neljän toimialan ammattijärjestön kanssa järjesti 18.4. koulutusseminaarin ”Kulttuuripalveluilla tuloksetta kotouttamista”, jolla vahvistettiin toimijoiden kotouttamiseen, integraatioon ja rahoitukseen liittyvää tietopohjaa kansallisesta ja EU:n näkökulmasta.*

*Opetus- ja kulttuuriministeriö yhteistyössä Taiken ja Kulttuuria kaikille -palvelun kanssa kokosi tietoa taiteen ja kulttuurin alan kotouttamista edistävästä hankkeista osana EU:n avoimen koordinaation työryhmän työtä. Työssä keskityttiin erityisesti turvapaikanhakijoiden ja äskettäin maahan muuttaneiden parissa tehtävään työhön. Vuoden 2017 alkupuolella työn tuloksena julkaistava käsikirja kotouttamistoimista taiteen ja kulttuurin alalla vie suomalaista alan osaamista EU-maiden käyttöön ja vastaavasti uusia ja innostavia toimintatapoja tuodaan suomalaisten toimijoiden ulottuville.*

*Keväällä 2016 EU:n Luova Eurooppa -rahoitusohjelmassa järjestettiin erillishaku maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden kotoutumista edistävälle kulttuurialan hankkeille. Rahoitusta myönnettiin yhteensä 2,35 miljoonaa euroa 12 hankkeelle, joihin osallistuu kaikkiaan 62 organisaatiota 20 eri maassa. Suomesta mukana on Perpetuum Mobile ry., jonka käynnistämä kuvataiteilijoiden turvaresidenssimalli laajentuu nyt ohjelman tuella Eurooppaan. CIMO neuvoo hakijoita ja tiedottaa Luova Eurooppa -ohjelman tukimahdollisuuksista kulttuurin keinoin tehtävään kotouttamistyöhön.*

51. Huolehditaan omakielisen kirjallisuuden saatavuudesta ja mahdollisuudesta oman tarinan kertomiseen omalla kielellä.

*Helsingin kaupunginkirjaston yhteydessä toimiva Monikielinen kirjasto hankkii aineistoa kaikkien kirjastojen yhteiskäyttöön sellaisilla kielillä, jotka ovat meillä harvinaisia tai joiden käyttäjiä on Suomessa vähän (ns. maahanmuuttajakielet). Tehtävä on valtakunnallinen ja opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää toimintaan vuosittaisen valtionavustuksen yleisten kirjastojen erityistehtävien momentilta (29.80.30.3). Vuonna 2016 avustussumma oli 190 000 euroa.*

*Opetus- ja kulttuuriministeriö toteutti yleisten kirjastojen valtakunnallisiin erityistehtäviin suunnatun valtionavustushaun ajalla 6.9.–31.10.2016. Aluehallintovirastot toteuttivat yleisten kirjastojen alueelliseen ja paikalliseen kokeilu- ja kehittämistoimintaan suunnatun valtionavustushaun ajalla 6.9.–31.10.2016. Osana avustushakua tuettiin monikulttuurisuutta ja yhteisöllisyyttä edistävän kirjastotoiminnan kehittämistä.*

52. Nuorten työpajojen henkilöstölle ja kuntien nuorisotyöntekijöille tarjotaan lisäkoulutusta erilaisista taustoista tulevien nuorten kohtaamiseen yhteistyössä nuorisoalan koulutusta tarjoavien oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa. Lisäksi kehitetään toiminnallista virikeaineistoa kotouttamisen nopeuttamiseksi.

*Ministeriö on maaliskuussa 2016 tukenut Ihmisoikeusliitto ry:n hanketta, jonka avulla koulutetaan 27 suurimman kunnan nuorisotoimen johtoa ja henkilöstöä ihmisoikeuksien, mukaan lukien syrjimättömyyden huomioon ottamisessa osana nuorisotyötä, mikä on omiaan tukemaan myös kotoutumista. Koulutukset toteutetaan yhteistyössä Kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämisverkosto KANUUNA:n kanssa ja ne alkoivat syksyllä 2016. Hankkeelle suunnitellaan parhaillaan jatkoa.*

*CIMO on toteuttanut yhdessä Aretai Oy:n kanssa nuorisotyöntekijöille kohdennettuja ”Dialogitaitoja vihapuheen käsittelyyn” koulutuksia eri puolilla Suomea. Koulutukset jatkuvat syksyllä 2016.*

53. Valtakunnallisten nuorisokeskusten avustamisen yhdeksi painopisteeksi otetaan määräaikaaisesti se, miten hyvin ne tarjoavat suunnattua toimintaa erityisesti turvapaikanhakijanuorille ja/tai yleisimmin maahanmuuttajanuorille.

*Teema on otettu esiin valtakunnallisten nuorisokeskusten kanssa järjestettävissä tavoitekeskusteluissa.*

54. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee Avartti-säätiön toimenpidekokonaisuutta, jonka avulla edistetään maahanmuuttajanuorten kotoutumista yhteistoiminnassa vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa. Avartti on 14–24-vuotiaiden kansainvälinen harrastusohjelma, joka soveltuu hyvin maahanmuuttajanuorten parissa tehtävään tavoitteelliseen nuorisotyöhön. Ohjelmassa voi hyödyntää vanhoja harrastuksia tai aloittaa uusia. Avartissa osallistuja kehittää ja testaa taitojaan sekä asettaa itse tavoitteensa ja kilpailee vain itsensä kanssa. Lisäksi tuetaan valtakunnallisia nuorten turvapaikanhakijoiden aktivoimisen hankkeita.

*Opetus- ja kulttuuriministeriö on avustanut Avartti-säätiön toimenpidekokonaisuutta, jossa yhteistoiminnassa vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa tuetaan maahanmuuttajanuorten, mukaan lukien turvapaikanhakijanuorten tavoitteellista harrastustoimintaa. Säätiö laajensi hanketta myös suoraan turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusten kanssa tehtävään työhön.*

55. Opetus- ja kulttuuriministeriö suuntaa yhdenvertaiseen liikuntaan liittyvää avustusta erityisesti naisten ja tyttöjen sekä vaikeimmin tavoitettavien ryhmien saamiseksi liikuntatoiminnan pariin. Aluehallintovirastot tukevat erillisavustuksella turvapaikanhakijoiden henkistä ja fyysistä hyvinvointia edistävän liikunnallisen toiminnan luomista ja kehittämistä vastaanottokeskuksissa.

*Opetus- ja kulttuuriministeriö on jakanut aluehallintovirastojen kautta kunnille kehittämisavustuksia maahanmuuttajien kotouttamiseksi liikunnan avulla vuodelle 2016 yhteensä 1 430 000 euroa. Tukea saa 54 hanketta 53 kunnassa. Pääpaino hankkeissa on naisten ja tyttöjen liikunnassa ja hankkeiden toteuttamisessa inkluusioperiaattella (kaikille avoin toiminta). Kehittämishankkeiden avustamista jatketaan vuonna 2017.*

56. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee hallituskaudella järjestöjen yhdenvertaisuustyötä.

*Valtionapua saavilta liikuntaa edistävilta järjestöiltä edellytetään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa oman toimintansa osalta valtionavustuskelpoisuuden ehtona. Suunnitelman tulee olla valmis vuoden 2017 alkuun mennessä. Valo ry on opetus- ja kulttuuriministeriön tuella luonut yhdenvertaisuussuunnittelua koskevat verkkosivut sekä järjestänyt konsultoivia yhdenvertaisuusklinikoita. Yhdenvertaisuustyötä kehitetään yhdessä järjestöjen kanssa hallinnollisen yhdenvertaisuuden lisäksi toiminnalliseen yhdenvertaisuuteen.*

## Lähteet

Euroopan komission monitorointiraportti:

[https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2016-fi\\_fi.pdf](https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2016-fi_fi.pdf)

Kielikoulutus maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa – tavoitteet, toteutus ja hallinnollinen yhteistyö. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. <http://www.solki.jyu.fi/julkaisee/maahanmuuttajienkielikoulutus.pdf>

Kuukka, K. & Metsämuuronen, J. (2016). Perusopetuksen päättövaiheen suomi toisena kielenä (S2) - oppimäärän oppimistulosten arviointi 2015. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 13:2015. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

<http://karvi.fi/publication/perusopetuksen-paattovaiheen-suomi-toisena-kielena-s2-oppimaaran-oppimistulosten-arviointi-2015/>

Maahanmuuttajat kuntiin, koulutukseen ja työhön, hallituksen kotouttamista koskeva toimintasuunnitelma (3.5.2016)

Ojala, Eppu (2016). Selvitys suomi/ruotsi toisena kielenä -opetustarjonnasta eri koulutusasteilla. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:36.

Osaamiskartoitus:

[http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/maahanmuuttajien\\_koulutuksen\\_kehittaminen/VOK-raportti\\_21032016.pdf](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/maahanmuuttajien_koulutuksen_kehittaminen/VOK-raportti_21032016.pdf)

Saarinen, T., Vaarala, H., Haapakangas, E-L & Kyckling, E. (2016). Kotimaisten kielten koulutustarjonta korkeakouluopiskelijoille. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylä 2016.

<https://www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/tutkimus/julkaisut/pdf-julkaisut/kotimaistenkieltenkoulutustarjonta>

Saloheimo, L. (2016). Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajakoulutus vapaan sivistystyön oppilaitoksissa 2014. Opetushallitus, Vapaa sivistystyö ry.

Vipunen – Opetushallinnon tilastopalvelu. Opintojen kulku. <https://vipunen.fi/fi-fi/yhteiset/Sivut/Opintojen-kulku.aspx>

Vipunen – Opetushallinnon tilastopalvelu. Kansainvälisyys. <https://vipunen.fi/fi-fi/yhteiset/Sivut/Kansainvälisyys.aspx>